

Demokratikus politikát a piacok uralmával szemben

Javaslatok egy integrált európai fejlesztési stratégiára

Euromemorandum 2005

2005 november

Összefoglalás

Bevezetés

1. Gazdasági és társadalmi fejlemények Európában

1.1 A lisszaboni stratégia kudarca – Makrogazdasági fejlemények

1.2 Növekvő egyenlőtlenség, a szegénység folytonos veszélye – Társadalmi fejlemények

2 Az „észrevételezés” időszaka – a közvélemény győzködésére vagy a politika megváltoztatására?

3 Neoliberális folyamatosság kiigazítás helyett – A gazdaság- és szociálpolitika kritikája

3.1 A kilátások szűkülése – Vissza a neoliberális lényeghez

3.2 Megkurtított törekvések – A Lisszaboni Program áttekintése

3.3 Alárendeltség és társadalmi ellenőrzés hiány – Európai szociálpolitikák

3.4 Hiányzik a kihívás – Energia-politika

3.5 A jólétre elégtelen és veszélyes – A privatizációs politika

3.6 Terméketlen tervek további hanyatlás esetére – Az EU költségvetés

3.7 Túlságosan liberális – Kereskedelmi politika

4 Integrált európai fejlesztési stratégia felé – Javaslatok változatokra

4.1 Szélesíteni a távlatokat – Az európai társadalmi modell dimenziói

4.2 Makrogazdasági politika a fenntartható növekedésért és a teljes foglalkoztatásért

4.3 Szegénységellenes politika és minimum sztenderdek – Szociálpolitikai ajánlások

4.4 Lépések nem fosszilis energia korszak felé – Környezeti politika

4.5 Erősebb költségvetés méltányosabb költségviseléssel – Az EU pénzügyi kilátásai.

Ezt a Memorandumot a „Európai Közgazdászok egy Alternatív Gazdaságpolitikáért” (Euro Memorandum csoport) tizenegyedik munka-összejövételének megbeszélései alapján foglalmaztuk meg 2005. szeptember 23-25-én Brüsszelben.

Kapcsolat:

Włodzimierz Dymarski, Poznań (wlodzimierz.dymarski@ae.poznan.pl)

Miren Etxezarreta, Barcelona (Miren.Etxezarreta@uab.es)

Marica Frangakis, Athens (frangaki@otenet.gr)

John Grahl, London (J.Grahl@mdx.ac.uk)

Jörg Hufschmid, Bremen (Hufschmid@ewig.uni-bremen.de)

Jacques Mazier, Paris (mazier@seg.univ-paris13.fr)

Összefoglalás

1. 2005 azzal járult hozzá az Európában hosszú ideje tapasztalt gazdasági gyengeséghez és szociális lejtmenethez, hogy az Unió közösségeinek jelentős hányada világosan felismerte a legitimitás és politikai elfogadottság nyilvánvaló válságát. Az európai intézmények válasza az „észrevételezés időszakának” meghirdetése volt. Az ilyen észrevételezés segítséget jelenthet, ha az a hibás gazdasági és szociálpolitikák, valamint a mögöttük álló erők és érdekek kritikus elemzésén alapuló hozzászólások és alapos politika-változtatások kereséséhez vezetnek. Viszont terméketlen és csak időpazarlás, ha arra szánják, hogy jobban „megmagyarázzák” és közelebb vigyék az emberekhez a jelenlegi politikákat, így téve azokat inkább elfogadottá. Félő, hogy a Bizottság következő vitájának napirendje ezt irányozza elő.

2. Az EU-ban a gazdasági és szociális fejleményeket a gyenge erőre kapás vége és növekvő munkanélküliséggel kísért csökkenő növekedés jellemzi, valamint ismét alacsonyabb a bérhányad, ami Európában az egyenlőtlenség további mélyülését jelzi. A negatív makrogazdasági képet nagy mértékben befolyásolja Németország és Olaszország gyenge szereplése, míg más országok sokkal jobban teljesítenek. A bérekről a profitokra történő különösen erős átrendeződés hatására Németországban 2005-ben a hazai reálfogyasztás kisebb volt, mint 2000-ben. A szegénység, különösképpen az európai gyermekszegénység átlagos, még mindig elfogadhatatlanul magas szinten van, egyfelől a skandináv országok kivételével, másfelől az Egyesült Királyság különösen botrányos számaival.

3. A Bizottság a 2000 évi Lisszaboni Program kudarcát azzal magyarázta, hogy rámutatott annak túlságosan ambiciózus céljaira és túlságosan összetett programjának szerkezetére. Az alkotmánytervezetet ért kritika-hullámot és a francia valamint holland elutasítást úgy állították be, mint az átlag állampolgárok ellenállását a hagyományos nemzeti jóléti rendszereket megszorító nemzetek feletti állammal szemben. Az európai intézmények jelenlegi igénytelenségi elmozdulásában most egy újfajta **Európai minimalizmus** elfogadását vélhetjük.

– Először, elindították a lisszaboni tervezet második változatát, „*új összefogás a növekedésért és munkahelyekért*”, amely lényegesen kevésbé ambiciózus, kevesebb a célkitűzés és minőségre törekvés, valamint majdnem kizárólag a növekedésre és a munkahelyekre koncentrálnak. A munkahelyek szociális minősége és a növekedés ökológiai fenntarthatósága ebben a tervezetben még sokkal inkább háttérbe szorult mint korábban.

– Másodszor, kinyilatkoztatták a szándékukat, hogy „visszavágják” a bürokráciát, csökkentik az európai szabályozások és előírások számát az állampolgárok érdekében. Elméletben üdvözlendő a bürokrácia ilyen visszaszorítása, a gyakorlatban azonban ez az egészségügy és a környezetvédelem sztenderdjei elleni támadásokat is magába foglalja.

– Harmadszor, az európai minimalizmus másik fontos aspektusa a már amúgy is túlságosan kicsi európai költségvetés további csökkentésének elhatározása, állítólagosan az állampolgárok adóterheinek enyhítésére.

Ami az ilyen „túl ambiciózus víziók” kiigazítása után Európa számára megmarad, az a bizalom a nyitott piacokban, a deregulációban, a versenyben és a rugalmasságban. Valójában az új igénytelenség a jelenlegi minimalista politikában a neoliberalizmus programjának lényegével függ össze és azt erősíti.

4. Az európai fejlődés szűkülő kilátásaival szemben javasoljuk a távlatok tágra nyitását és egy átfogó európai fejlesztési stratégiára irányuló törekvések bátorítását. Ez egyrészt a gazdasági, szociális és ökológiai távlatokat egyaránt magába foglaló stratégiai cselekvés szélesítését jelenti, valamint egy valóságos – nem csak retorikai – **egyensúly megteremtését a társadalmi élet és európai integráció gazdasági, szociális és ökológiai dimenziói között**. A gazdaságpolitikát tekintve, másrészt, jelenti egy sor intézkedés és eszköz bővítését és előmozdítását, amelyek sokkal intenzívebb makrogazdasági és szerkezeti beavatkozást, a tőke számára szigorúbb szabályozást és az állami szektor szélesebb körű igénybevételét kell magukba foglalják.

5. A teljes foglalkoztatottság célkitűzést fenn kell tartani, ennek eléréséhez szükséges eszközök:

- széleskörű *állami beruházási program*, az EU GDP-jének 1 %-a nagyságrendjében, elsődlegesen az ökológiai helyrehozatal terein,
- a *közzszolgáltatások bővítése* a szociális ellátásban, az oktatásban, a közművekben, a hálózati szolgáltatásokban, és
- új erőfeszítés a *munkaidő csökkentésére*.

6. Az EU-nak meg kell szilárdítania a **szociálpolitikáját**, e célból kell:

- erősítenie eszközeit és pénzügyi forrásait a szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemhez az Unióban,
- előmozdítania a jóléti – differenciált – minimális szttenderdek elfogadását Uniószerte, szigorú intézkedésekkel a létező szttenderdek csökkentése ellen, és
- felhasználnia a koordináció nyílt módszerét, hogy előmozdítsa az állami kirovó nyugdíj rendszert, ami méltányos életszínvonalat biztosít az idősek számára.

7. A hagyományos energia árának növekedése és a globális felmelegedés kérdésére reagálva az EU-nak sokkal cselekvőbbben kell előmozdítania az új energia korszakot, amely elsősorban a megújuló (nap) energia forrásokon alapszik.

8. Ahhoz, hogy az EU képes legyen a fenti célkitűzésekre vonatkozó kezdeményezések elindítására, szükséges az **európai költségvetés** nagyságának lényeges emelése, ugyanakkor biztosítva az eljárások demokratizmusát és átláthatóságát. Javasoljuk, hogy az európai költségvetést a jelenlegi kissé több mint az európai GDP 1 %-os szintjéről évi 0,5 százalékpontos emeléssel növeljük mindaddig, amíg az eléri a GDP 5 %-át. Egyidejűleg a bevétel alapját át kell alakítani oly módon, hogy az EU költségvetés fő forrása egy progresszív GDP-viszonylatú európai jövedelemadó legyen.

9. Az EU-nak a közelgő miniszteri szintű, Hong Kongban sorra kerülő WTO találkozást azzal az elsődleges célkitűzéssel kell előkészítenie, hogy megváltoztassák a **GATS tárgyalások** hatáskörét oly módon, hogy az a szolgáltatások szabályozásának teljes körűen nemzeti hatáskörbe tartozását tartalmazzák, vessenek véget a Békéltető Választott Testület meghatározó szerepének és vegyék ki az állami szektort a GATS kereteiből.

Bevezetés

2005 az EU jövőbeli fejlődésére meglehetősen ellentmondásos következményekkel járó két fejleménnyel szembesült, amelyek megmutatták a jelenlegi európai folyamat két oldalát. Az egyik oldalon a 2005 tavaszi brüsszeli csúcstalálkozó elhatározta, hogy „új összefogást a növekedésért és munkahelyekért” indít. Ez alapvetően egy finomított kiadása a mindeddig kudarcot vallott 2000 évi lisszaboni stratégiának. Az újraindítás a neoliberális politikai rendszer makacsságát és a mögötte álló erők hatalmát tükrözi. Ez nem fog felülkerekedni a kicsiny növekedés helyben járásán, a magas munkanélküliségen és a szociális egyenlőtlenség növekedésén. A másik oldalon 2005 első félévében a politikai rendszerrel szembeni kritikai és ellenállási hullámot hozott a felszínre, amely arra kényszerítette a Bizottságot és a csúcstalálkozót, hogy – időlegesen – egy lépést visszakozzék a tervezet szolgáltatásokkal kapcsolatos irányelveiben, és az európai Alkotmány Tervezet elutasításában csúcsosodott ki a francia és holland népszavazáson. A kritika sikere főként új társadalmi mozgalmak formálódását és lassan növekvő erejét bizonyítja, amelyek a kérdések sokkal nyitottabb megvitatásáért, demokráciáért és az emberek többsége érdekeinek érvényesítéséért küzdenek.

Az Európai Bizottság az EU nyilvánvaló politikai válságára az „észrevételezés időszaka” meghirdetésével válaszolt. Ugyanakkor nem csökkenő határozottsággal folytatódik a neoliberális lisszaboni program követése. Úgy látszik, hogy az észrevételezéssel való szembenézés csupán jobb magyarázatot jelent egy gazdaságilag hibás, szociálisan és ökológiailag káros és elfogadhatatlan politika igazolására és elfogadhatóvá tételére. Ezzel szemben azt a nézetet valljuk, hogy egy átfogó észrevételezés kritikusan kell elemezze a gazdasági és szociális folyamatokat, felbecsülje az európai intézmények elfogadott politikájának gyökereit és következményeit, valamint a mögöttük álló érdekeket és erőket, továbbá kutassa fel ennek a politikának a lehetséges alternatíváit. A jelenlegi válsággal szemben a szükséges észrevételezés alapja nem a vágy a megőrzésért, hanem az elmozdulás a változásért kell legyen. Ebben a szellemben mutatjuk be az alábbi elemzést és javaslatokat.

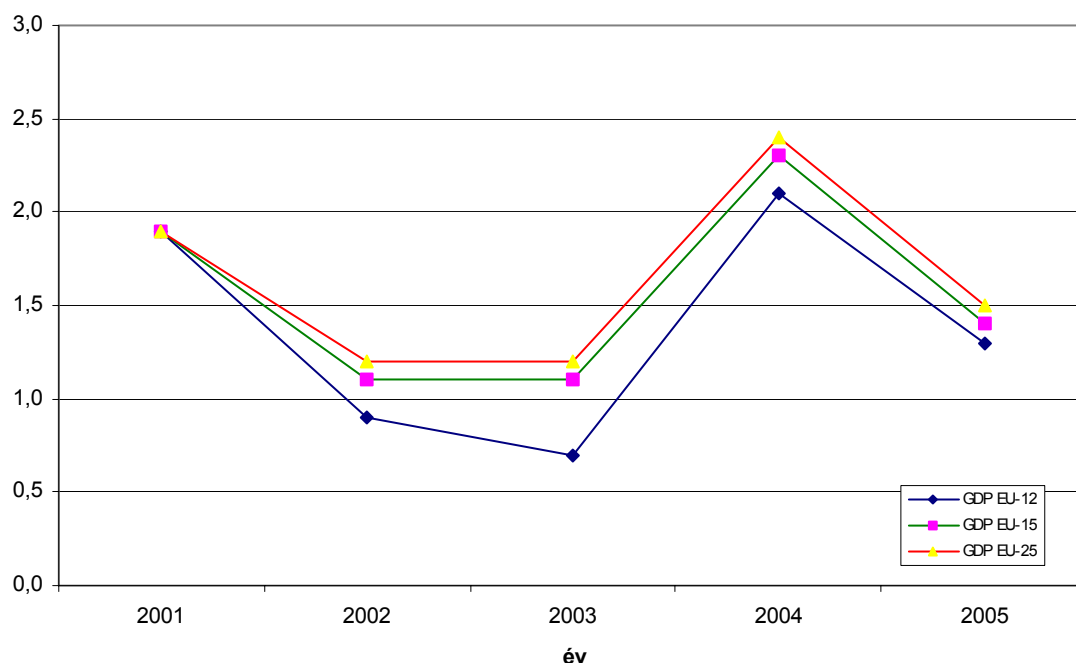
1. Gazdasági és társadalmi fejlemények Európában

1.1 A lisszaboni stratégia kudarca – Makrogazdasági fejlemények

Az átfogó kép – gyenge növekedés, magas munkanélküliség

A makrogazdasági fejlemények a kibővített Unióban a 2004 évi mérsékelt lábadozás után 2005-ben visszatértek a lassú növekedéshez. Ennek legriasztóbb következménye, hogy a munkanélküliség az EU-25-ben 8,7 %-ra maradt a lábadozás végén, magasabb mint a 2001-es krízis idején, míg a foglalkoztatás bővülésének aránya évi 1 % alatt maradt az az EU átlagában az elmúlt öt évben. Amint az alábbi grafikonon látható a GDP növekedésének összaránya csökkent 2002-ben és 2003-ban, majd az ezt követő 2004 évi lábadozás után ismét a 2001 évi érték alá esett.

GDP-12, GDP-15 és GDP-25 (évi változás %)

A növekedés összetevőit tekintve (lásd 1. táblázat) az *export* jelentősen megugrott 2004-ben a világ gazdaságában, különösen az USA-ban megélénkült gazdasági aktivitást követően. A *beruházás* is talpra állt a 2002-2003-as visszaesés után, bár kevésbé mint várták, mivel a legtöbb gazdasági intézkedés – mint pl. az adóengedelmények, a munkaerő piac rugalmassága és a bérek visszafogása, a termék és szolgáltató piac integrálása – megcélozta és biztosította a beruházás-barát környezetet. A *magánfogyasztás* továbbra is csak kissé élénkítette a növekedést, csakúgy mint a *kormányzati fogyasztás*, ami inkább az árral úszott, mint ellene.

1. táblázat
EU GDP növekedési összetevők
 (évi változás %-ban)

	EU-25						EU-15					
	1991-2000	2001	2002	2003	2004	2005	1991-2000	2001	2002	2003	2004	2005
GDP	na	1.9	1.2	1.2	2.4	1.5	2.2	1.9	1.1	1.1	2.3	1.4
Magán-fogyasztás	na	2.0	1.6	1.6	2.1	1.6	2.1	2.0	1.5	1.4	2.0	1.5
Kormányzati fogyasztás	na	2.1	2.9	2.1	1.3	1.2	1.8	2.1	2.9	2.1	1.4	1.2
Beruházás	na	0.5	-1.2	0.8	3.0	2.3	2.2	0.5	-1.3	0.7	2.8	2.1
Export	na	3.8	2.2	2.4	7.8	4.2	7,0	3.3	1.8	1.6	6.8	3.9
Import	na	1.7	1.6	4.1	8.0	4.2	6.5	1.4	1.3	3.5	7.5	4.1

2005 becslések, na: nincs adat;

Forrás: Európai Bizottság, Gazdasági Előrejelzések 2005 ősz; Statistical Annex

Főleg a magas olajárak miatt az infláció átlagos értéke az EU-ban 2004-ben 2,1 %-kal nőtt, az általánosan renyhe gazdasági körülmények ellenére. Az alkalmazotti fizetések reálértéke 2001 és 2005 között átlagosan csak évi 0,8 %-kal emelkedett, 2005-ben 0,2 %-kal. Ennek eredményeként a GDP-ben a bérhányad tovább csökkent úgy, hogy előrejelzés szerint 2005-ben 67,4 % lesz, szemben a 2000 évi 68,3 % EU-25 adattal.

Általában véve, 2000 óta az EU-ban a makrogazdasági fejlemények épp az ellenkező irányban alakulnak, mint ahogy azt a Lisszaboni Program, amely az Unió stratégiai céljait 2010-ig lefektette, célul tűzte ki. Ahelyett, hogy az EU “a világ legversenyképesebb gazdaságává” fejlődne, az EU lemaradóvá válik – súlyos szociális áldozatok árán. Ennek fő oka, hogy gazdaságpolitikája folyamatosan semmibe veszi a gazdaság újraélesztésében a felhalmozódott igények szerepét, amint ezt például a Stabilitási és Növekedési Paktum által szabott megszorítások mutatják. Bár mind a Lisszaboni Program, mind a Stabilitási és Növekedési Paktum felülvizsgálatra került 2005 tavaszán, ezek reformjától nem várható, hogy megváltoztatnák az EU gazdaságának azt a pályáját, amire állították, mert a javítások ugyanahhoz a szerkezeti alaphoz ragaszkodnak és neoliberais koncepción alapulnak.

Németország és Olaszország: a nagy lemaradók

Az EU általános teljesítésének gyengesége jelentős mértékben két ország fejleményeinek tudható be, ezek – együttesen – az EU GDP-jének egyharmadát adják: Németország és Olaszország. Az előbbi a hazai fogyasztás szűkülésétől szenved, az utóbbi a fogyatkozó versenyelőnytől. Mindkét esetben a főáramú elmélet és politika a mindig növekvő munkaerőpiaci rugalmasságban és más korlátozó intézkedésekben igyekszik az orvosló választ megtalálni.

2. táblázat

Németország, Olaszország és EU-25: makrogazdasági fejlemények

(a változás aránya)

	2005 (becsült)			2001-05 (átlag)		
	EU-25	Német-ország	Olasz-ország	EU-25	Német-ország	Olasz-ország
GDP növekedés	1.5	0.8	0.2	1.6	0.7	0.78
Hazai szükséglet	1.6	-0.3	0.7	1.6	-0.3	1.1
- magánfogyasztás	1.6	-0.1	1.0	1.8	0.4	0.9
- kormányzati fogyasztás	1.2	-0.1	1.0	1.9	0.0	2.0
- teljes beruházás	2.3	-0.5	-0.8	1.1	-2.2	0.5
Export	4.2	6.2	0.0	4.1	5.8	-0.0
Alkalmazotti fizetés reálértéke fejenként	0.3	-1.8	0.9	0.8 (EU15)	0.1	0.5
Fizetési mérleg (GDP %-ban)	-0.3	3.8	-1.2	0.0	2.4	-0.6
Munkaerő reálköltsége	-0.1	-1.2	0.9	-0.7	-0.2	2.5
Munkaerő relatív költsége	-1.4	-2.7	1.3	-0.7	-2.0	1.1
Bérhányad a GDP-ben %	67.4	64.4	67.9	68.1	66.1	67.8

Forrás: Európai Bizottság, Gazdasági Előrejelzés, 2005 ősz, Statistical Annex, saját számítások.

Németország növekedési üteme kevesebb mint fele az EU-25-ének az utóbbi öt évben és a hazai fogyasztás abszolút értelemben alacsonyabb volt mint 2000-ben. Ennek fő oka a bérek és fizetések gyenge alakulása, ami a magánfogyasztás növekedését nullára szorította vissza, az EU átlag hatodára. Az egyetlen tényező, amely támogatja a német gazdaságot az az erőteljes export helyzete a legmagasabb növekedési ütemmel az EU-ban. 2005-ben a német fizetési mérlegének **többlete** elérte a GDP 3,8 %-át, azaz a 86 milliárd Eurót, miközben az EU-21 (Luxemburg, Magyarország, Málta és Ciprus kihagyásával) teljes fizetési mérlegének **deficitje** a GDP 0,3 %-a volt, azaz 59,6 milliárd Euró, kevesebb mint a német érték fele abszolút értelemben és kevesebb mint egy tizede viszonylagosan. Ily módon az a tényező, ami egyáltalán felszínen tartja a német gazdaságot – bár a gyenge hazai fogyasztást nem ellensúlyozza – egyidejűleg lényeges kiegyensúlyozatlanságot okoz az EU-n

belül. Tekintettel ezekre az egyesúlytalanságokra jól irányzott szerkezeti mélységű politika volna szükséges. Ez azonban még nincs a láthatáron.

Az *olasz* gazdaság problémái sem újkeletűek. Az ipari szektorban aktív iparpolitika teljes hiányában erős visszafejlődés játszódott le, ez nagy vállalatok és teljes iparágak eltűnésében mutatkozik meg. Az utóbbi években az olasz termelő szektorok gerince – azaz az iparvidékek – is szenvedtek az Euro újraértékelése és az ázsiai verseny következtében. Ami az államadósságot illeti, az nem csak a nyolcvanas évek kormányzati pazarlására vezethető vissza, hanem a kamatlábra is, amelyet a Központi Bank eléggé magasra szabott a tőke beáramlásnak kedvezően. Az 1990-es években az Európai Monetáris Unióba (EMU) való belépésre tett erőfeszítések még tovább visszavetették a gazdaságot, és az óriási privatizációs hullám azt jelentette, hogy az állam elvesztette azokat a vállalatokat és bankokat, amelyek segíthették volna egy hosszú távú szerkezeti politika kereteit az ágazati specializáció felfejlesztésére. Ilyen körülmények között a kiigazításra szolgáló tényezők közül mind jobb-, mind baloldali kormányok számára csak a jóléti állam, a munkaerőpiac és a munkásokra nehezedő nyomás maradt.

Új tagállamok: erős növekedés, jelentős különbségek

Az új tagállamok gazdasági fejlődését az utóbbi néhány évben erős általános növekedés, kicsi előrelépés a foglalkoztatásban és az országok közötti jelentős különbség jellemezte.

2002 óta a gazdasági növekedés az új tagállamokban – kevés kivétellel – átlagosan több mint kétszer akkora volt, mint a régi tagállamokban. Ennek ellenére, mivel az új tagállamok gazdasága viszonylag kicsi maradt, ez a rendkívüli teljesítmény is csak egytized százaléknnyival növelte az EU-25 növekedési ütemét az EU-15 fölé. Az EU-10 gazdasági növekedésének magas üteme főleg a nyugat-európai multinacionális cégeknek üzem-berzáró és -áttelepítő üzletpolitikájának tulajdonítható. Ezekhez nem kapcsolódott növekedés a foglalkoztatásban vagy jelentős csökkenés a munkanélküliségben. Különösen Lengyelországban és Szlovákiában a munkanélküliség rendkívül magas szinten maradt (17,5 % ill. 15,2 % 2005 augusztusában).

Ami a jövedelem eloszlást illeti, az egyenlőtlenség az új tagállamokban az EU-25-éhez hasonló. Míg három ország (Szlovénia, Magyarország és a Cseh Köztársaság) a Gini Koefficiens szerinti rangsor legalján található magát, öt másik (Észtország, Lettország, Szlovákia, Lengyelország és Litvánia) viszont a kilenc ország között van, hol a legmagasabb a koefficiens. Érdemes megjegyezni, hogy a Gini Koefficienssel mért egyenlőtlenség azokban

az új tagállamokban a legnagyobb, ahol egységes mértékű jövedelmadót vezettek be (balti államok), vagy amelyekben a progresszív adózás az adót fizetőknek csak nagyon kis hányadát érinti (mint például Lengyelországban, ahol a progresszív adózás csak az adófizetők 5,5 %-ára vonatkozik).

Bár mind a tíz országban fizetési mérlegdeficit van, a különbség óriási, az 1 %-tól (Szlovéni és Szlovákia) a több mint 13 %-ig (Észtország) terjed. A legtöbb országban az utóbbi néhány évben nem vehető észre világos tendencia a deficit alakulásában. Kivételek Lengyelország, Észtország és Magyarország. Lengyelországban a fizetési mérleg deficit az 1999 évi 7,6 %-ról fokozatosan csökkent a 2004 évi 1,5 %-ra, míg a másik két országban ellenkező irányú folyamat ment végbe (1999 és 2003 között a növekedés 5,3 %-ról 13,2 %-ra Észtországban és 5,1 %-ról 9,0 %-ra Magyarországon). A fizetési mérleg deficit mögötti általános ok az a tény, hogy ezek az országok a Világbank és az IMF, később az EU által erőltetett liberális politikát követték, elvesztették a hazai és külföldi piacok lényeges részét, mert vállalataik nem voltak képesek versenyezni a nyugati multinacionális cégekkel.

Folytatódottak a különbségek az infláció terén. Valamennyi országban, kivéve Ciprust, Szlovéniát és Szlovákiát, 2004-ben nőtt az infláció. 2005-ben azonban csak három országban folytatódott az emelkedési trend, és a tíz országból ötben (Cseh Köztársaság, Ciprus, Lengyelország, Szlovénia és Szlovákia) az éves inflációs ráta alacsonyabb volt, mint az EU-25 2,2 %-os átlaga. Az állam- és kormányadósság az új tagállamokban nem különbözik lényegesen a régi EU-s országokétól, az előbbieké kissé nagyobb, az utóbbiaké kissé alacsonyabb mint az EU átlag.

Globális egyensúlytalanságok

Az EU gazdaságának, mint egésznek a gyenge teljesítménye és a tagállamok közötti nagy és növekvő különbségek labilis globális összefüggésbe ágyazottak. Az USA marad a világ gazdaságának motorja és próbálja megtartani vezető szerepét a világban katonai apparátusának és valutájának erejével. Mindkettő kihívásoknak kitett kívülről és nem támasztja alá meggyőző és fenntartható erő a hazai gazdaság részéről.

A fő globális gazdasági régiók – nevezetesen az Egyesült Államok, Ázsia és az olajtermelő országok – közötti külső egyensúlytalanságok jelenleg rekord szinten vannak. 1997 és 2004 között az USA fizetési mérleg deficitje növekedésének kétharmadát az bővülő piac és az olajtermelő országok magasabb külső többlete egyensúlyozta ki, a maradék hányadot az ipari országok (főleg Japán) nagyobb többlete fedezte. Az USA rendkívül magas fizetési mérleg deficitje óriási összegű tőkebeáramlást tesz szükségessé külföldről, és kérdés, hogy ez

a jövőben is fenntartható-e. Amikor a tőkebeáramlás kisebbé válik, az hatással lesz az USA növekedésére és onnan pedig az egész világra. Elhárítandó a világgazdaság hanyatlását, erős és határozott ellenlépés volna szükséges az EU oldaláról, amire az persze nincs felkészülve. Az olajár emelkedések képezik másik tényezőjét a labilitásnak és kockázatosságnak, ez pedig rövidtávú menedzselést, és az energia rendszernek a megújuló energiaforrások használata irányába történő fordulata viszont hosszú távú stratégiákat tesz szükségessé. Végül, a Nemzetközi Valuta Alap (IMF) és a Nemzetközi Fizetések Bankja (BIS) újra és újra megfogalmazta vesszőparipáját a rendszeres finansziális labilitás lehetséges új veszélyiről. Úgy látszik, hogy az 1990-es évek pénzügyi válságainak leckéit széles körökben elfelejtették és a pénzügyi spekuláció – amely a jövedelem újraelosztását a piramis csúcsa felé tolja és kielégítetlen igényeket hoz létre – feljövőben van, beleértve új kockázati tőke iránti keresletet és más spekulatív pénzügyi eszközöket. Amint az IMF rámutatotta legutóbbi Világgazdasági Szemle kiadványában, a társasági profitok az ipari országokban a GDP hányadában számítva jelenleg történelmi magasságokban van, míg a nem-helyi magánberuházások szintje szokatlanul alacsony. Eltekintve Kínától, a magas társasági profitot nem fordítják növekvő beruházásra, ez magyarázza a folyamatos „buborék után” helyzeti problémákat és a kapacitás feleslegeket a „reálgazdaságban”.

1.2 Növekvő egyenlőtlenség, a szegénység folytonos veszélye – Társadalmi fejlemények

Az EU-ban a társadalmi fejleményeket főleg a folyamatosan nagyarányú munkanélküliség jellemzi. Ugyanakkor, az EU szociál- és munkaerőpiaci politikája sok esetben bünteti a munkanélkülieket méltányos állások biztosítása helyett, a munkanélkülki járadék pedig elégtelen ahhoz, hogy a munkanélkület megvédje az elszegényedéstől (lásd 3. táblázat). Ráadásul a teljes foglalkoztatási körben nőtt a bizonytalan foglalkoztatás aránya az EU-25-ben az utóbbi években. 2004-ben nem csak a határozott feltételű és idejű foglalkoztatási szerződések folyamatosan növekvő aránya volt megfigyelhető (az összes foglalkoztatottnak 13,7 %-a), hanem az önfoglalkoztatóké (15,9 %) és rövidített munkaidős és részmunkaidős szerződéssel dolgozóké is (17,7 %) A foglalkoztatottak kb. egy hatoda *akarata ellenére* dolgozik rész-munkaidőben, arányuk 2002 óta nőtt, azaz a rész-munkaidős alkalmazottak növekvő hányadának van rövid-munkaidős szerződése azért, mert képtelenek voltak teljes munkaidős munkát találni.

3. táblázat

EU társadalmi fejlődést jelző számok – Bizonytalan alkalmazás és szegénység

	EU-25 2004	EU-15 2004	EU-10 2004	Legnagyobb	Legkisebb
A munkanélküliség aránya	9,0	8,0	14,3 (2003) +	Lengyelország (18.8)	Luxemburg (4.2)
Bizonytalan alkalmazás a teljes foglalkoztatás %-ban					
– Rész-munkaidős alkalmazás	17.7	19.4	8.0 ^(o.c.)	Hollandia (45.5)	Szlovákia (2.7)
– Határozott idejű szerződés (n.a.)	13.7	13.6	14.3 ^(o.c.)	Spanyolország (32.5)	Észtország (2.6)
– Önfoglalkoztató	15.9	14.9	22.0 ^(o.c.)	Görögország (40.2)	Svédország (4.9)
Szegénység veszélyes arány %	EU-25 + 2001/2002	EU-15 # 2001	EU-10 + 2002	Legnagyobb	Legkisebb
- az összes korcsoport	15.0	15.0	15.0	Írország és Szlovákia (21.0)	Cseh Köztársaság (8.0)
- munkanélküli	38.0	38.0	38.0	Írország (54.0)	Svédország (19.0)
- gyermekek	19.0	19.0	20.0	Szlovákia (30.0)	Finnország (6.0)
- háztartások gyermek nélkül	13.0	14.0	10.0	Ciprus (30.0)	Cseh Köztársaság (4.0)
- háztartások gyermekkel	17.0	17.0	17.0	Szlovákia (25.0)	Dánia és Finnország (6.0)
- egyszülős háztartás gyermekkel	34.0	35.0	26.0	Málta (59.0) és Egyesült Királyság (50.0)	Finnország (11.0)

o.c.: saját számítás az Európai Bizottság 2005 évi statisztikai évkönyve alapján.

n.a. = nincs adat Dániára, Hollandiára Svédországra

Megjegyzés: EU-25 and EU-10 átlagok a hozzáférhető nemzeti adatok népességgel súlyozott átlagai alapján számítottak és a referencia időszak keverékén alapszanak.

Forrás: European Commission, 2005, Employment in Europe 2005, Recent Trends and Prospects.

+ = European Commission, 2005, Report on social inclusion 2005.

= European Commission, 2004, Joint report on social inclusion 2004.

Ezeknek a fejleményeknek jelentős hatása van a jövedelem elosztására és így az európai életszínvonalra. *Először*, a bérhányad csökkenésének hosszútávú tendenciája folytatódott az utolsó öt évben, ez azt hozta magával, hogy az EU-25 2001 évi 68,6 % hányada 2005-ben 67,4 %-ra csökkent. Itt is a fejlemények különböznek az egyes tagországokban, 13 országban csökkent, 12 országban nőtt a hányad. *Másodszor*, hatékony szociálpolitika hiányában az elszegényedés veszélye – meghatározás szerint a jövedelmi medián 60 %-a alatti életvitel – a népesség nagy része számára a fő fenyegetés maradt. A 2004 és 2005-ről szóló Európai Bizottság-i társadalmi kérdésekről szóló beszámoló szerint – EU-25-szerte – a népesség 15 %-a, azaz több mint 68 millió ember, élt elszegényedés veszélyében 2001/2002-ben, országonkénti nagy különbözőséggel. Az EU-25-ben a munkanélküli személyek

elszegényedési veszélyeztetettsége ötször nagyobb (38 %) a munkában állók 7 %-ával összehasonlítva. Írorszáiban a munkanélküliség azt jelenti, hogy az esetek 54 %-ában él az illető az elszegényedés veszélyével, a megfelelő arányszámok Málta, Olaszország és az Egyesült Királyság esetében 52 %, 51 % és 49 % a felsorolás sorrendjében.

A szegénység rendkívüli jellemzője a gyermekszegénység. EU-25-szerte a veszély, hogy egy gyermek szegénnyé válik nagyobb (19 %) mint összkorcsoporthoz (15 %). Szlovákiában, Portugáliában, Írorszáiban és Spanyolországban a gyermekek egy negyede él az elszegényedés veszélyében. Különösen botrányos az a tény, hogy az EU-25-ben több mint egyharmada (34 %), sőt az Egyesült Királyságban a fele az egy-felnőtt-gyermekekkel háztartások ebben az értelmezésben szegények voltak 2001/2002-ben.

Ami a szociális kiadásokat illeti, a régi tagállamok közül azoknak, amelyek a legkevesebbet költik szociális védelemre – Görögország, Spanyolország, Portugália és Írország – a legrosszabbak a szegénységi mutató számai. Meg kell jegyezni, hogy az EU statisztikák ráadásul nem veszik számításba a legvédtelenebb csoportokat, pl. az üzérkedés áldozatait és a hajléktalanokat.

2 Az „észrevételezés” időszaka – a közvélemény győzködésére vagy a politika megváltoztatására?

Az Alkotmánnyal szembeni francia és holland –„nem” és a 2005 júniusi EU Csúcs megegyezési képtelensége a 2007-2013 időszak költségvetéséről meghagyta az EU-t komoly politikai válság állapotában. A Tanács és a Bizottság egy éves „észrevételezési időszak” mellett döntött az európai alkotmányról, de valójában semmiféle aktivitást nem fejtett ki.

Eközben a Bizottság az „észrevételezési időszak” három vagy négy évre történő meghosszabbításáért folyamodott és beterjesztett egy tervezetet „D terv a demokráciáért, a párbeszédért és a megvitátásért”. Ennek kinyilvánított célja, hogy ösztönözze az európai projekt szélesebb körű megvitátását általában. Nemzeti vitákat fognak szervezni három fő téma körében: „Európa gazdasági és társadalmi fejlődése”, „Érzelmek Európa és az Unió feladatai iránt” és „Európa határai és szerepe a világban”. A Wallström Bizottság álláspontja szerint „vissza kell menni megmagyarázni az embereknek, miért kell támogatniuk az Európai Uniót” és „megváltoztatni a jelenlegi illúzióvesztett légkört”.

Üdvözlünk egy nyílt és demokratikus vitát az Európai Unió jelenlegi helyzetéről és politikáiról, és a jövőjének alakítására vonatkozó különböző javaslatoknak bármilyen demokratikus ütköztetését. Azonban nem látunk semmiféle szándékot a Bizottság részéről,

hogy észrevételezésre változtasson politikai irányultságán. Az Alkotmányra kimondott „Nem” nagy mértékben tükrözte az emberek aggodalmát a munkanélküliség, a jóléti állam felszámolása, a dereguláció és a privatizáció, valamint egy szociális Európa hiánya miatt. A Bizottság „válasza” ezekre az aggodalmakra egy populista diskurzus indítása, hogy „megmagyarázzák” és „közelebb hozzák Európát az emberekhez” az üzletnek „szabad utat engedve”, megszüntetve a „bürokratikus akadályokat” a verseny és a megreformált Lisszaboni Stratégia alkalmazása elől. Ennél jbban nem lehet félremagyarázni az „ébresztő felhívást”, amelyet az európai intézmények kaptak a francia és holland „Nem”-mel.

Az Európai Unió brit elnöksége kezdetben azt követelte, hogy induljon vita az **Európai Szociális Modell**-ről annak érdekében, hogy egy új „vízió” alakuljon ki Európa jövőjéről. Üdvözlénk egy ilyen vitát, ha az a tartalomra és a szociális Európa megvalósításának hogyanjára összpontosítana.

Az Euromemorandum Csoport előző memorandumaiban szintén egy átfogó Európai Szociális Modell megvalósítására szólított fel, amelynek lényegi elemei – széleskörű politikai vita tárgyát kellene képezzék – a következők:

- **teljes foglalkoztatás** méltányos munkakörülményekkel, bérekkel és fizetésekkel, amelyek elgendők egy független életvitelhez;
- **szociális jólét**, azaz garancia arra, hogy senkit nem fenyeget az elszegényedés és a társadalmi kirekesztés;
- **társadalmi egyenlőség**, azaz a diszkrimináció, valamint a jövedelemben, gazdagságban vagy a közjavakhoz és lehetőségekhez hozzáférésben mértéketlen különbség hiánya;
- **ökológiai fenntarthatóság**, azaz a természeti alapok megőrzése a magán és társadalmi élethez;
- **kiegyensúlyozott nemzetközi viszonyok és hatékony fejlődési segítségnyújtás**, mint a hosszútávú előfeltételei a békének és politikai stabilitásnak.

A brit kormány víziója azonban ettől meglehetősen eltérő: Európának modernizálni kell társadalmi modelljét először is és leginkább „versenyképességét kell erősíteni”. Ilyen prioritások mellett a jóléti állam nem az állampolgárok egyetemes és feltétlen szociális jogáról „fog szólni”, hanem a „versenyképesség” növelésének alárendelt szerepe lesz. Így aztán az előirányzott párbeszéd az Európai Szociális Modell-ről ideológiai offenzívává alakult Európa globális versenyképességének erősítésére Kínával, Indiával és az USA-val szemben. Ez volt az új irányzat, amelyet a brit elnökség a nem-hivatalos csúcson előadott október 27-én.

Ilyen fajta üzenetek nem újak. Visszhangozzák a korábbi vitákat Európa „nemzetközi versenyképességének” elvesztéséről. Az első fordulóban, az 1980-as években mind az USA, mind Európa (különösen Németország) győtrődött, amikor Japán fejlett technológiát képviselő, kiváló minőségű és drága termékeivel felmorzsolta azok vonatkozó termelő bázisait és globális export piacait. A második forduló az 1990-es években azt hangoztatta félelemmel, hogy a feltörekvő „Kelet Ázsiai Tigrisek” el fogják árasztani az európai piacokat olcsó fogyasztási cikkekkel és információ technológiákkal és megnyírbálják az európai ipar export részesedéseit. A vita harmadik fordulója a 1990-es évek közepe óta az USA-ról szól, mint ami egy „globális versenyképességi kihívás” egy „új gazdasággal”, amelynek hajtóereje virágzó pénzpiac, stabil gazdasági növekedés, egy innovatív és bővülő IT szektor és növekvő munkatermelékenység. Utólagos bölcsességgel persze látjuk mi ment végbe: évtizednyi japán stagnálás, az ázsiai válság és a kipukkanó amerikai spekulációs buborék.

Most egy új forduló kezdődött, amelyben Kína és India képviseli a következő versenyzőket a globális versenyképességért folytatott küzdelemben. Mivel mindkét ország bőségesen rendelkezik olcsó munkaerő forrásokkal és képes növelni kapacitásait nem csak alacsony technológiai igényű, olcsó termékek, hanem magas technológiát igénylő, mégis viszonylag olcsó termékek és szolgáltatások előállítására, nehéz belátni, hogyan képes Európa ebben a küzdelemben nyerni még akár tudás-intenzív és magas minőségű termékekre és szolgáltatásokra alapozott stratégiával.

De még a Bizottság is belátja, hogy „egy országban a legtöbb teremtet és elveszett munkahely nem annak az eredménye, hogy a termelés a világ egy másik részére került át”, továbbá belátja, hogy „a globalizáció nem azt jelenti, ha mások gazdagodnak, mi szegényedünk”. Valóban – az USA-nak, mint a „világ műhelyének” felemelkedése 1880-tól 1910-ig, a kapitalista globalizáció első fázisában nem eredményezte Európa iparának felszámolását vagy az átlagos életszínvonal csökkenését. Sem Európa, sem USA nem lett szegényebb, mert Japán magas technológiával termelő országgá emelkedett, vagy mert a Kelet Ázsiai Tigrisek erős ipari gazdasággá váltak az 1980-as években.

Ezzel szemben a munkásokat, az alkalmazottakat és a munkanélkülieket az 1980-as évektől egészen az új évezred első éveiiig tartó időszakban kényszerítették, hogy áldozatokat hozzanak a fizetések vagy bérek, a munkakörülmények és a szociális biztonság tekintetében, hogy segítsék a hazai társaságokat a helytállásban „a versenyző gazdasági régiók” által állítólagosan támasztott „kihívásokkal” szemben. Az ígéret, hogy végül látszódik majd a fény az alagút végén soha nem materializálódott a nagy többség számára. Ehelyett, ami történt az országok versenyképességének megőrzését szolgáló rendszeres kampányokban, az nem volt

más, mint a jövedelemnek és gazdagságnak erős újraelosztása alulról a társadalmi piramis csúcsa felé, növekvő egyenlőtlenség és társadalmi polarizáció.

Alapjaiban egyetértünk a Bizottság kijelentésével, hogy „a prosperitás egy dinamikus koncepció” és „a globalizáció az egész torta nagysága növelésének lehetősége úgy, hogy mindenki kap egy szeletet”. De akkor miért törekszünk globális felsőbbrendűsége – „a világ legversenyképesebb tudásalapú gazdaságává válni” –, ami azt sugallja, hogy másoknak a vesztes oldalon kell állnia, Európa által legyőzve? Miért kell Európának költség-csökkentő stratégiákkal és „a szomszédod koldusbotra juttatása” politikákkal folytatni a versenyt, hogy növelje saját export részesedését a mások rovására? Az ilyen stratégiák hazai eredményei a növekvő egyenlőtlenség, a szociális bizonytalanság és – minden erőfeszítés ellenére – gyenge gazdasági teljesítmény, a külső eredmények pedig hozzájárulnak a növekvő gazdasági kiegyensúlyozatlansághoz.

Halljuk a jól ismert „harmadik út” szónoklatot, „képesé kell tenni az embereket”, hogy meg tudják ragadni a globalizáció lehetőségeit és elkerüljék a veszélyeit, szónoklatot a szociális értékekről és a méltányosságról. De amikor ez az EU politikáinak szintjére kerül, az ilyen kinyilatkoztatásokat nem követik konkrét javaslatok hogyan kell erősíteni „a belső piac szociális dimenzióját”, hogy a európai szociális törvény megalkotásának kezdeményezéséről ne is beszéljünk. Az „európai szociális modell modernizálása” egy aranyosan hangzó metafora, hogy a sokkal gorombább és messzeható „nyitott piac programot” elfogadhatóvá tegye. Tony Blair, Gordon Brown és a Bizottság kommunikációjának szövegelése egy túlságosan is átlátszó elmozdulást jelent annak a ténynek a leplezésére, hogy az Egyesült Királyság-i elnökség semmiféle jelentősebb hozzájárulást nem tudott felmutatni az EU jelenlegi válságának a megoldására.

Valóságos „észrevételezési időszak” helyes körülményeinek megteremtéséhez fesszólítjuk a Bizottságot, hogy hivatalosan vonja vissza a tervezetnek a belső piaci szolgáltatásokra (Bolkestein irányelv) és a munkaidő megváltoztatására vonatkozó irányelvét. Ez értékes hozzájárulás lenne Európában a „jobb szabályozáshoz”. Kivédené, hogy a szolgáltatásokról egy bonyolult, nagyon ellenmondásos, végrehajthatatlan és káros rendszert a polgárok és szervezetek többségének ellenzésével szemben keresztül erőszakoljanak. Ugyancsak visszavenne abból a jelzésből, hogy az Európai Unió történetében először csökkenteni akarja a szociális védelem minimális sztenderdjeit ahelyett, hogy javítaná azokat. A Bizottságnak ez a két javaslata kiváltképp motiválta a „Nem” szavazatokat a referendumok során, ezek visszavonása bizalom-erősítő intézkedés is volna a „D terv a demokráciáért, a párbeszédért a megvitatásért” kezdeményezés érdekében. Egy tisztességes és nyílt vita Európa

jövőjéről és társadalmi modelljéről nem lefolytatható annak a fenyegetésnek a légkörében, hogy a modellt megfosztják a kevés és méltányos alapvető elemétől.

3. Neoliberális folyamatosság kiigazítás helyett – A gazdaság- és szociálpolitika kritikája

3.1 A kilátások szűkülése – Vissza a neoliberális lényeghez

Az európai intézmények és politika csinálók válasza a gazdasági kudarc, valamint a növekvő kritika és ellenállás kettős nyomására két szinten látszik kifejlődni. A felszínen meghirdetik „az észrevételezés idejét”, elindítanak egy széles és nyílt vitát, amely – fentebbi érvelésünk szerint – sokkal inkább a neoliberalizmus jobb magyarázását jelenti az embereknek, mint a politikák valódi megváltoztatását. A másik szinten a válasz egy bizonyos minimalizmus kifejtéséből áll, amely a túl ambiciózus programok és érthetetlen stratégiák egyszerűsítése ürügyén eláll számos célkitűzéstől és eredménytől, és az integrációnak csak a leglényegére összpontosít, állítólagosan így téve könnyen megérthetővé a polgárok számára az EU-t. Ez a lényeg természetesen a piacok liberalizálása, a verseny uralma és a munkások rugalmas munkavállalása. Ennek az új minimalizmusnak ékes jelzője – amely valójában a maximális manőverezési lehetőséget biztosítja a piacot uraló szereplőknek – a lisszaboni stratégiának átfogalmazása és összehangolása a szociális és ökológiai célkitűzések elhalasztásával; egy másik jelző a kinyilvánított szándék az európai előírások és szabályok számának csökkentésére, ami üdvözlendő mint a bürokráciát fékező egyik eszköz, de azzal a nyilvánvalóan lehetséges hatással, hogy megkönnyíti az üzlet dolgát a fogyasztók és munkások, az egészség és biztonság rovására, amint ez látható például a kémiai termékek REACH szabályozásának enyhítésére tett kísérletben. Egy harmadik jelzés, hogy csökkenteni tervezik az EU költségvetését a már most is elfogadhatatlanul alacsony szint alá (lásd 3.6).

E fejlesztések mögötti gazdasági elmélet azt hangsúlyozza, hogy ezek hozzá fognak járulni a sokkal hatékonyabb forrás-elosztáshoz. Ez pedig feltételezhetően sokkal versenyképesebbé teszi Európát a világpiacon és sokkal hatékonyabban látja el a háztartásokat. A monetáris politika koordinációjáról azt feltételezik, hogy ha egyszer a transzeurópai gazdasági ciklusban a konvergencia megvalósult, lehetségessé válik a monetáris unió országaiban a gazdasági ciklus szabályozása egyedül a monetáris politikával, azaz a rövidtávú kamatlábak változtatásával. Ezért aztán további szabályozásra nincs is szükség. Ezzel ellentétben már hosszú ideje érvelünk, hogy a szabad piac, a verseny politika és az aktív monetáris politika kombinációja elégtelen a gazdasági aktivitás stabilizálására a teljes

foglalkoztatás vagy ahhoz közeli szinten. Igazolja ezt a kritikát a makacsul hosszantartó recesszió, amely hatással volt az Euró-zóna központi országaira. Akár az egységes európai piac megteremtette versenyképesség, akár a kamatláb csökkentése a jelenlegi történelmi alacsony szintre nem tudott egyéb eredményt felmutatni, mint a gazdasági aktivitás gyenge emelkedését a nagy európai gazdaságokban Németországban, Franciaországban és Olaszországban.

Szembesülve a versenynek és a monetáris politikának ezzel a hatástalanságával a politikusok és az Európai Központi Banknak a szóvivői azzal érvelnek, hogy a hatástalanság oka a termék- és munkaerőpiac rugalmatlansága. Bizonyítékként hivatkoznak az Egyesült Királyság folyamatos gazdasági megélénkülésére és az Egyesült Államok megújult gazdasági aktivitására, amelyekről feltételezik, hogy ezen az országok sokkal „rugalmasbb” munkaerő és tőke-piacának tudható be. Ez az érvelés figyelmen kívül hagyja azt a pénzügyi ösztönzést, amelyet az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban kétségtelenül sikerrel alkalmaztak, továbbá a skandináv országokat, ahol a munkaerőpiacok sokkal szigorúbban szabályozottak. Mindezen túl, az európai munkaerőpiac állítólagos rugalmatlanságának szidalmazása a verseny és a monetáris politika hatástalanságáért közvetlen támadást jelent a társadalmi szolidaritás ellen, ami az „Európai Szociális Modell” alapjául szolgál és hozzá köthetők a múltban gyakorlatilag teljes foglalkoztatással vitt gazdaságirányítás sikeres éveit. A szociális intézmények Európa szerte tapasztalt gyengése miatt az Európai Bizottságnak és az Európai Központi Banknak módjában állt fellépni a társadalmi szolidaritás *nemzeti* intézményei ellen, ez szolgál alibiként, hogy az Európai Bizottság és az Európai Központi Bank képtelen teljesíteni a gazdasági virágzásról szóló tájékoztatását.

3.2 Megkurtított törekvések –A Lisszaboni Program áttekintése

A Lisszaboni Programot (LP) az Európai Tanács fektette le 2000 márciusában azzal a kifejezett stratégiai célkitűzéssel, hogy az EU gazdaságát 2010-re „a világ legversenyképesebb és dinamikus tudásalapú gazdaságává változtassa, amelyik képes a fenntartható gazdasági növekedésre több és jobb munkahellyel és nagyobb társadalmi kohézióval”. Ezt a célt évi 3 %-os átlagos növekedéssel kell elérni az évtizedben, és annak végére meg kell valósulnia a teljes foglalkoztatásnak.

Mostanra úgy szólván egyetemlegesen elfogadottá vált, hogy ez a tervezet teljes kudarcba fulladt, ami ambiciózus céljainak megvalósítását illeti. Tekintettel a kiábrándító eredményekre a 2005 tavaszi csúcsértekeztet a Lisszaboni Program új, kevésbé ambiciózus és sokkal összefogottabb változatának elindítását határozta el, **„Összefogás a munkahelyekért**

és a növekedésért”, nagyobb elkötelezettséget követelve a tagállamoktól. Mindazonáltal az alapvető szemlélet ugyanaz maradt: valamennyi piac liberalizálásának kérlelhetetlen politikája és erős költségvetési fegyelem, ellensúlyozva a gazdaság technológiai alapjának bővítésével. Világos, hogy ezen a változatlan alapon – kizárólagos összpontosítás a kínálat oldalán és a gazdaság igényoldalának teljes semmibevétele – az eredmény is változatlan marad: makacsul lassú növekedés, magas munkanélküliség és növekvő egyenlőtlenség.

A társadalomra figyelés koncepcióját eredetileg tartalmazta a Lisaboni Program egyenlő súllyal az egyéb politikai területekkel, bár az túlságosan szűken meghatározottan. Egy évvel később, 2001-ben Göteborgban a csúcstalálkozó a Program környezeti dimenzióját megerősítette és a fondorlat „Fenntartható Fejlődési Stratégia”-ként került bemutatásra. A Lisszaboni Program II. időszaka alatt félő, hogy a társadalomra figyelés és az ökológiai fenntarthatóság – bár a szónoklatok szintjén fenntartják – tovább fognak halványulni az európai politikák látóhatárán és a figyelem koncentrálni fog pusztán a növekedés és foglalkoztatás arányára, amely igencsak különböző munka-, jólét- és környezet-minőséget tükrözhet. A politika a szociális és ökológiai szempontokat eddig is és a jövőben még inkább gazdasági lényegének perifériájára szorítja, miközben a feltételezések, amelyeken az egész építmény nyugszik, valószerűtlenek maradnak.

Ráadásul a Stabilitási és Növekedési Paktum (SPG) bénítóan szűk feltétel rendszerét semmi módon nem sikerült kiküszöbölni a sok, nyilvánosságot látott reformja ellenére. Ezek a változtatások aligha vannak hatással arra, hogy az SPG képes legyen komoly akadályokat képezni az EU újabb recesszióba esése előtt, amint az az új évszázad első éveiben be is következett. Másrészt, nem történt változás a nemzeti fiskális politikák sokkal aktívabb koordinálása érdekében és az EU költségvetésének szerepe is csökkenőben van.

3.3 Alárendeltség és társadalmi ellenőrzés hiány – Európai szociálpolitikák

A neoliberais gazdasági politika mindenhatósága az egyik fő oka az alábbi három kulcsszerepet játszó problémának, amelyek hátráltatják az elmozdulást egy sokkal hatékonyabb és pozitív európai szociálpolitika irányába.

Először, a szociálpolitika alárendeltje a gazdasági politikának, és összeegyeztethetetlen az EU szinten megfogalmazott gazdaságpolitikai célokkal. Az EU hivatalos dokumentumaiban kinyilvánított szociális célkitűzések mélyrehatóan össze nem egyeztethetőek az EU gazdasági stratégiáival, amelyek nem képesek segíteni azokon a szociális problémákon, amelyekkel az európai népe sségek szembesülnek, sőt súlyosbítja azokat. Igaz ez mind a makrogazdasági politikákra, amelyek generálják a munkanélküliséget

és megrövidítik a szociális kiadásokat, mind a belső piaci politikákra, amelyek megkísérlik a versenyt erősíteni az egyenlőség és munkaerő szttenderdek semmibevételével. Bár az „Európai Szociális Modell” megőrzése és fejlesztése, alapelveként, fő szempontja a Lisszaboni Programnak, az mindig is alárendtje volt a program gazdasági elmeinek. A Kok Jelentésben hivatkozott „újraösszpontosítás” a prioritásokra arra fog irányulni, hogy még jobban szűkítse és korlátozza a szociális politikákat és a lisszaboni szempontok felülvizsgálata oda vezessen, hogy elfogadjanak egy általában sokkal kevésbé ambiciózus szociálpolitikát, és újra kinyilvánítsanak egy munkaerőpiaci stratégiát, amely egyszer már kudarcba fulladt. Nééhány szociálpolitikai kezdeményezés folytatódni fog a koordináció nyílt módszere (OMC) útján. Mivel azonban az OMC lágy politikai eszközként került bevezetésre és a „tagállamok közötti tanulás” folyamatának nincs semmiféle kötelező ereje, kevés előrehaladás várható ettől a folyamatától. Ráadásul az EU más politikai területekre vonatkozó törvényes korlátozásai behatárolják a nemzeti szociálpolitikák hatáskörét. Például, az SGP fiskális korlátozásai, amelyek a tagállamok szociális kiadásainak csökkentéséhez vezettek azért, hogy megfeleljenek a konvergencia kritériumoknak, érvényesülnek mindaddig, amig nincsenek törvényesen kötelező minimum szttenderdek a szociális biztonsági rendszerekre.

Másodszor, az európai szociális politika rendkívül alacsony költségvetésen alapul. A Szociális Alap kiadását 62,5 milliárd Euróra tervezték a 2000-2006 időszakra és előreláthatóan nem fog jelentősen bővülni. A kb. évi átlagosan 9 milliárd Eurót természetesen az EU tagállamok 450 millió lakosához kell viszonyítani – a fejenként 20 Euró, amelyet ez jelent, össze lehet hasonlítani a vásárlóerő paritáson számított közel fejenkénti 2000 Euróval, amit a szociális védelemre fordítanak Szlovákiában, a legkevésbé támogatott tagállamban. Ráadásul nincs hozzáférhető forrás, amely bátorítaná a kis jövedelmű országokat, hogy javítsák a szükséges szociális hálót, a szegénységre megfelelő válaszként.

Harmadszor, a munkaerőpiac szabályozása terén a Bizottság politikájában meglehetősen kellemetlen változás látszik. A jövőbeli szabályozás kevésbé ambiciózus és még a jelenlegi törvények is lazulhatnak, például előreláthatóan enyhülni fognak a mukaidőre vonatkozó irányelvek. Ezek visszalépések volnának. Az EU munkerőpiaci szabályai átlagosan már most is sokkal enyhébbek, mint a legtöbb szociálisan előrehaladottabb tagállamban. Az EU kísérletet sem tesz, hogy harmonizálja a szabályozó rendszereket, csak meghatároz bizonyos minimum-szinteket, megóvando az alkalmazottakat a sérelmes bánásmódtól. Ezek nélkül a szabályok nélkül nagy valószínűséggel „verseny a legaljáig” jönne létre az alkalmazási körülmények terén némelyik tagállamban, különösen azokban, ahol nincs erős képviselte a munkásoknak.

A munkaerőpiac irányelvének igazolására néhány közgazdász, politikus és az Európai Bizottság gyakran hivatkozik arra, hogy Európát sújtja a munkaerőpiac túlságos merevsége, a túlságosan bőkezű munkanélküli biztosítás, az alkalmazás erős védelme és a magas minimálbérek. Ez az indoklás nem veszi figyelembe, hogy az aktuális munkaerőpiacok messze vannak a tankönyvek szerinti tökéletes verseny-piactól. Ellenkezőleg, mindennaposak az információs problémák, alkudozás és piaci erő alkalmazása mind a munkások, mind a vállalatok oldalán, és a munkaerőpiac teljesen tökéletes versenye sem működne hatékonyan. Ezért aztán nem is működnek jól megfelelő intézmények nélkül. A munkaerő piacok *rugalmassá tételének* vagy amerikanizálásának eredménye lehet terméketlen is és nem felbecsülhető a teljes gazdasági rendszer, elsősorban és leginkább az árupiacok figyelembe vétele nélkül.

Európa nagy különbségeket mutat munkanélküliség tekintetében és a spektrum alján levő országoknak különbözőek az intézményei. Egyfelől Írország a liberalizálás és rugalmassá tétel politikáját követve képes volt 4,4 %-os munkanélküliségi arányt elérni. Igaz viszont, hogy az írországi politika testületi eljárás eredménye, amelyben minden szociális partner részt vett. Másfelől, egyes országok, pl. Ausztria, Dánia vagy Hollandia meglepően alacsony munkanélküliségi arányt ért el 2004-ben anélkül, hogy az amerikai típusú munkaerőpiaci intézményeket magáévá tette volna. A vita nyilvánvalóan sokkal komplikáltabb mint azt az egyszerű jelszavak sugallják. Itt mi a szakszervezetek szerepét és más politikát csinálókkal való kölcsönös viszonyát vizsgáljuk. A szakszervezetek erősségét főleg azzal méri, hogy mekkora a szervezettség foka és mi a béralkuk lebonyolításának szintje (centralizáció), az utóbbi két szélsőség között változhat: a gazdaság szintje és az üzemek szintje. Jól ismert, hogy a (részleges) decentralizációnak negatív externális hatásai vannak. Ezek azért merülnek fel, mert minden szakszervezet saját bérének inflációs következményeit kisebbnek feltételezi, ez pedig nagyobb agresszivitásra hajlamosítja őket, így aztán „koldusbotra tudják juttatni szomszédjukat”. Ez hatékony érv a béralku centralizációja érdekében nem csak nemzeti szinten, hanem európai szinten is ez volna a legkézenfekvőbb módja a bérrendezés koordináció probléma megoldásának. Ezen túlmenően meg kellene vizsgálni: a testületi megegyezésnek a lehetősége európai szinten és egy európai szociális egyezmény hatásköre vajon megalapítja-e az állami kiadások és bérek politikai csereértékét és megalapozza-e a döntéseket.

Ami az *Európai Foglalkoztatási Stratégiát* illeti (EES – 2003 évi memorandumunk 4. fejezete részletebben foglalkozott vele), a munkaerőpiac kínálat-oldal különböző típusai, amelyeket az EES tartalmaz, nem lesznek jelentős befolyással a növekedésre vagy a

munkahelyekre. Az EES első évei véletlenül egybeestek a munkanélküliség szintjének csökkenésével Európában, és a Bizottság nem győzött sietni ezt „szerkezeti javulásnak” tulajdonítani, amelyet a munkaerőpiaci reformok hoztak magukkal. Ez felveti azt a némileg kiábrándító kérdést, hogy akkor hogyan kell elszámolni az ezt követő, drasztikus romlással. Bizonyos típusú munkaerőpiaci beavatkozások ellensúlyozni tudnak hátrányokat, amelyekkel bizonyos társadalmi csoportok szembesülnek és szélesítheti a döntési lehetőségek sorát, amelyek nyitva állnak ugyanannak a társadalmi csoportnak egyes tagjai előtt. Azonban az EES nem tartalmaz világos elkötelezettséget ilyen pozitív beavatkozások megtételére; összeegyeztethetőnek bizonyult, például, a foglalkoztatási szttenderdeknek és a szociális védelemnek jelenlegi gyengítéséhez Németországban.

Mind az alkotmánytervezet kudarca, mind a „belső piaci szolgáltatások” Bolkstein-irányelvei keresztülvitelének nehézségei mutatják, hogy az európai polgárok tisztában vannak vele: az EU gazdasági integrációs stratégiája fenyegetés a szociális vívmányok ellen – a Bolkstein-irányelv fontos közszolgáltatásokat külső verseny prédájának engedné, tekintet nélkül ezeknek a reformoknak a szociális és elosztási következményeire. Az irányelv elleni népszerű mozgósítás sikere volt, hogy a brüsszeli 2005-ös csúcs bírálta a tervezetet, mivel az nem biztosít kielégítő egysúlyt a belső piac kiterjesztésének célkitűzése és a szociális kohézió megőrzése között. Azonban észre kell venni azt, hogy a Bizottság az irányelv tervezetét nem vonta vissza, és az Európai Parlament 2006 elején véleményével kiállt a változatlan, eredeti szöveg mellett. Továbbá nagyon aggasztó, hogy az Európai Parlamentben a konzervatívok, a liberálisok és a populista jobb, amelyek együtt a parlament többségét tudják képezni, erősen nyomulnak a Bizottság javaslatainak stratégiai lényege védelmében (ország-eredet alapelv, szolgáltatások általános liberalizálása stb.).

Kitartás a tévedésben vált az EU csaknem megkülönböztető jellemzőjévé és úgy látszik, hogy a politikai hibák konkrét bizonyítékai soha nem eredményezik a politika változtatását. Mindennek ellenére, pusztán az európai projekt népszerűtlensége jelenlegi formájában és az európai polgárok növekvő ellenségessége a projekttel szemben kikényszerítheti a az irányváltást.

3.4 Hiányzik a kihívás – Energia politika

Az EU energia-politikáját jelenleg is három probléma bénítja:

- a fosszilis energia vagy más nagyon központosított és beruházás igényes energia források iránti rögzült bizalom az EU energia rendszerében (fejlesztés, elosztás és felhasználás);

- egy alapelvében egyetemesen megegyezett globális energia-politika rendszer alig megvitatott elfogadása, ami bármilyen előrelépést nehezzé és nagyon lassúvá tesz;
- néhány energia-vesztéssel járó meggyökeresedett fogyasztási modell.

Ezenkívül az EU energia politikája a kizárólagosan a piaci mechanizmusokra támaszkodás kritikátlan elfogadásától, különösen az árak meghatározásában a valamennyi externália internalizálásának utópisztikus hajszolásától szenved, ugyanakkor figyelmen kívül hagyja a tervezési távlatok horizontját, az ellátási prioritásokat és a közösségi elosztás feltételeit.

A fosszilis források végeessége és a globális felmelegedés miatt sürgető problémák ellenére egy következetes átfogó fenntartható stratégia hiánya az energia felhasználás terén akadályozza az EU-t, hogy az Európában már létező megújuló energiaforrások és energia takarékoság nagy lehetőségeit teljes mértékben kihasználja, hogy sokkal hatékonyabb globális szereplővé váljon az energia politika terén és, hogy a kíméletes energia használat és az energia takarékoság regionális és helyi szinten meglévő különleges hagyományait teljes mértékben kihasználja.

Az EU megújuló energiákra vonatkozó irányelve (2001) célul tűzi ki, hogy 2010-re a megújuló energiaforrások hányadát az EU teljes energiafogyasztásának 6 %-áról 12 %-ára növeli. Bár ez nem kielégítő és sokkal ambiciózusabb célkitűzés szükséges (20 vagy 25 % 2020-ra), az EU nem volt képes még ezt a mérséklet célkitűzést sem megvalósítani. Három évvel az irányelv elfogadását követően, 2004 májusában, az Európai Bizottság közzétette első elemző jelentését, ez pedig azt mutatja, hogy a tagállamok nem azon a nyomon haladnak, hogy teljesítenék a meghatározott nemzeti célkitűzéseiket (COM 2004/366). A megújuló energiáknak még mindig nem biztosítanak méltányos hozzáférést a hálózathoz és adminisztratív akadályokkal is szembesülnek, amelyek akadályozzák a növekedésüket.

Az európai árampiac folyamatos liberalizációja új problémákat jelent az európai fenntartható energia stratégia számára. Egy pán-európai árampiac kifejlesztése folyamatosan zajló eljárás és az áram nagykereskedelem számos országban gyorsan fejlődött. Az EU által 2003-ban elfogadott liberalizációs csomag közös szabályozási alapelveket biztosít és világos piacnyitási időpontokat határoz meg az európai árampiacoknak. Az Európai Bizottság elemző jelentése hangsúlyozza, hogy a piac fejlesztésén kívül, azonosan fontos az energia szektort biztonságossá és fenntarthatóvá tenni. A mostani árampiac a hagyományos erőforrásokat és vállalatokat részesíti előnyben, amelyek gazdaságilag profitábilisak, mert a környezeti költségek, pl. a kibocsátások és a nukleáris hulladék költségei nem kerülnek beszámításra. Annak ellenére, hogy a nemzeti és EU hatóságok igénylik a megújuló energiát, a nukleáris

erőmű továbbra is a kutatási és fejlesztési támogatás többségét kapja. Az Európai Unió kutatás és fejlesztés költségvetéseiben, az utolsó húsz évben, a fúzió-kutatás évente kétszer akkora összeget kapott, mint amennyit az összes megújuló energia technológiának juttattak.

A kutatás és fejlesztés támogatásán felül a tagállamok és az EU folytatták óriási közpénzek juttatását, állami segítségként, a fosszilis anyagokkal működő erőműveknek. 1994-től 2004-ig több mint 70 milliárd Euró ment a tagállamokban a szén-szektorba. A fennálló fosszilis tüzelésű és nukleáris technológiák hasznot élveznek a „közvetett” támogatásokból is. A strukturális alapokon keresztüli állami pénzügyi támogatás a gáz- és elektromos hálózat bővítésére várhatóan el fogja érni a 4 milliárd Eurót 1994 és 2006 között. A legtöbb ilyen projekt a jelenlegi fenntarthatatlan energia rendszert növeli azáltal, hogy lefokozza a kisméretű, helyi termelésből származó energia igénybe vételét. A megújuló energia 650 millió Eurót fog kapni a strukturális alapokból ugyanabban az időszakban, másképp fogalmazva a teljes összeg 16 %-át.

3.5 A jólétre elégtelen és veszélyes – Privatizációs politika

Az Európai Unióban az állami szektor, noha alapelv szerint védelmet élvez az Európai Közösség Egyezményének 295. szakasza (ex-222) ¹ értelmében, a valóságban bírálat és törvényes akciók tárgyai az Európai Bizottság oldaláról a verseny-szabályok megsértése miatt. Ezek a támadások felerősödtek és megszorodtak az utóbbi két évtizedben, összhangban a világszerte növekvő neoliberálisizmussal, és liberalizációs, privatizációs és deregulációs hullámhoz vezettek, elsősorban hálózatot igénylő iparágakban, ilyenek a szállítás, a telekommunikáció, a gáz-, a víz- és az áramellátás. A Bizottság azzal érvel, hogy az adminisztratív akadályok miatt az európai piacok töredezetten maradtak, ennek eredményeként pedig az árak túl magasak, a termelékenység növekedése túl lassú és így tovább. Ezért a biztosított és védett szektorokat meg kellett nyitni, különösen a közérdekű szolgáltatásokban, amelyek a hálózat-iparokon kívül a nem-gazdasági szolgáltatásokat, úgy mint az egészségügy, az oktatás és a szociális biztonság, is magukba foglalják. A Bizottság érvelése az egészségügy és nyugdíjrendszerek legalább részleges privatizálás mellett az, hogy azok a jelenlegi rendszerek alapján gazdaságilag fenntarthatatlanok – az Unióban a népesség öregedése következtében.

Mindazonáltal sem elméleti okok, sem a gyakorlat nem támasztja alá a Bizottság érveit. Először is, az a tapasztalati tény, hogy a gazdasági növekedés többé-kevésbé

¹ 295. szakasz (ex-222. szakasz): „Ez az egyezmény semmilyen módon nem fogja befolyásolni a rendelkezéseket, amelyek a tagállamokban a javak tulajdonlásának rendszerét szabályozzák.”

folyamatosan csökken az 1970-es évek óta, bizonyára nem a nagyobb hatékonyság jele azokban az országokban, ahol a kiterjedt infrastruktúrális szektorokat privatizálták, bár a hanyatlás bizonyára nem visszavezethető kizárólag az azóta történt privatizációs hullámra. Továbbá, vállalati szintű elemzés sem szolgáltat bizonyítékot, amely megerősítené a privát vállalatok felsőbbrendűségét. Egy finn privatizációról szóló tanulmány bebizonyította, hogy az erősebb profitorientáltság ellenére, nincs bizonyíték a privatizált vállalatok jobb pénzügyi- vagy költség-hatékonyságára. Más nemzetközi tanulmány eredményei azt mutatják, hogy a privatizált vízügyi monopóliumok Angliában és Walesben messze költségesebbek a felhasználók számára, mint a városi monopóliumok Svédországban vagy Skóciában. Az új tagállamok tapasztalata is azt bizonyítja, hogy a feltétel nélküli privatizáció és liberalizáció súlyos gazdasági problémákat okoz ahelyett, hogy javítaná a hatékonyságot. A folyamatosan romló magyar fizetési mérleg világosan mutatja azt a kárt, amit a privatizáció és liberalizáció okozhat a kevésbé fejlett országokban.

Az állami jóléti rendszer privatizációja meg rosszabb szociális eredményre vezet. Ez alapvetően azt jelenti, hogy jóléti kockázatok kezelését egyre inkább az egyénekre hárítják és vállalatokra, amelyeknek sokkal inkább érdeke a profit növelése, mint az egyének megbízható jólétének biztosítása. Az egyének számára ez növekvő költséget és kevesebb biztonságot jelent. Olaszországban például az állam részesedése az egészségbiztosításban több mint 80 %-ról gyorsan alig több mint 60 %-ra esett vissza, és ez együttjárt mind a költségek emelkedésével, mind a minőség visszaesésével.

Az állami nyugdíjrendszerek áttérése az állami kirovó finanszírozási sémáról a privát finanszírozású tőkepiaci módszerekre a jövő nyugdíjasainak életszínvonalát kiteszi a pénzpiacok kiszámíthatatlan sebezhetőségének és ők viselik a kockázatot, mivel a legtöbbjük teljes jövedelmének a nyugdíj lényeges része. Ezenkívül, a tapasztalati bizonyíték a magántőkésített rendszerek következményeiről – Latin-Amerikában, Nagy Britanniában és néhány Közép-Kelet-európai országban – mutatja, hogy azoknak nincs komparatív előnye a kirovó rendszerekkel szemben, sok esetben világosan silányabbak és minden esetben sokkal költségesebbek.

3.6 Terméketlen tervek további hanyatlás esetére – Az EU költségvetés

Már régen bíráljuk az európai költségvetést elégtelen nagysága miatt. Hivatkoztunk az 1977-es McDougal Jelentésre, ami a GDP 5-7 %-át kitevő költségvetést becsült indokoltnak ahhoz, hogy a gazdasági és pénzügyi unió Európában működőképes legyen, és kb. 10 %-os nagyságút, ha az a közös védelmi politikára is kiterjed. Az EU valóságos

költségvetése messze van ezektől a számoktól. 1999 májusában egy intézményközi egyezményben az EU kiadások felső határát az EU-GDP 1,27 %-ában határozták meg az 1999-2006-os időszakra. Ez messze túl kevés, hogy Európa-méretű hatása legyen a közjavak ellátására, a fenntartható fejlődés ösztönzésére vagy a szociális kohézió előmozdítására. A gyakorlatban, az elmúlt évek során még ezt határértéket sem érték el, 2004-ben a költségekkel 1,14 %-os szinten maradtak. Az a tény, hogy az EU költségvetésében nem fordulhat elő deficit, ugyancsak nem segíti, hogy hasznos eszköz legyen az európai politikák számára.

A dolgok elrendeződése még rosszabbra fordulhat a következő pénzügyi időszakban, ami a folyó tervezés szerint 2007-től 2011-ig terjedő időszakot öleli fel. Bár az Európai Bizottság javasolta a kötelezettségek – nézetünk szerint elégtelen – felső határértékét 1,24 %-os szinten tartani az egész periódus folyamán, bizonyosnak látszik, hogy a folyamatos zajló viták végén ez még jelentősen alacsonyabb érték lesz. Az Európai Parlament már előállt egy ajánlással, hogy csökkentsék a felső értéket 1,18 %-ra és az aktuális kifizetéseket vegyék vissza a GNI 1,07 %-ára. Összehasonlítva a Bizottság javaslatával, ez 47,5 milliárd Euro összegű csökkentés az egész időszakra. Ez valószínűleg nem az utolsó szó, mert néhány tagország – elsősorban az Egyesült Királyság, Hollandia és Németország – nyilvánosan kijelentette, hogy a költségvetést az EU-GDP 1 %-ára vagy az alá kell szorítani. Biztosra vehető, hogy az új német kormány nem könnyen fog visszalépni ebből a helyzetből – amely, ha elfogadják, több mint 10 %-os csökkentést jelent az EU költségvetésében az EU-GDP-hez viszonyítva. A Bizottság tett egy ésszerű javaslatot is egy 1 milliárd Euro nagyságú „Növekedés Igazodási Alap” létrehozására a költségvetésen belül, amelyet gyorsan fel lehetne használni a változó körülményekre történő reagálás során. Az Európai Parlament a javaslatot visszautasította.

Eltekintve a nagyságától, az EU költségek szerkezete is fontos kérdés. E tekintetben előrelátható a főbb rovatok teljes átrendezése, ami roppant nehezé teszi a források allokációja prioritásainak azonosítását és a fordulatainak felmérését. (4. táblázat) Ennek ellenére, ami látható az a forrásoknak roppant egyenlőtlen alakulása a következő pénzügyi időszakban, ahogy a jelenlegi parlamenti jelentés javasolja.

Néhány hangsúly eltolódás észrevehető:

- Az első rovat alatt átrendeződés fog történni a kohéziótól a versenyképességhez, ez minden valószínűség szerint negatív hatással lesz a strukturális politikákra.
- A fő vesztes a mezőgazdaság központi támogatása lesz, ami ésszerűnek látszik.
- A harmadik rovat mérsékelt marad a költségvetésen belüli összehasonlításban, de a legnagyobb mértékben fog emelkedni. Ennek a rovatnak a magyarázataiból

meglehetősen világossá válik, hogy a növekmény tömegét a belső biztonság – ideértve egy korlátozott migrációt, azilum és menekült politikát –, erősítésére fogják költeni.

- Jelentős bővülés becsülhető előre az EU, mint globális szereplő teendőinek növelésére fordított költségekben, ami az alkotmány tervezet fő prioritásainak is az egyike volt.

4. táblázat

Pénzügyi keret 2007 – 2011

Kötelezettség rendeltetései	2007		2011		Változás 2011/2007	
	Milliárd €	Struktúra	Milliárd €	Struktúra	Kiadás %	Struktúra arányváltozás
1. Fenntartható növekedés	57,6	44,8	67,7	47,6	+17,5	+2,8
a. versenyképesség	11,0	8,5	19,2	13,5	+74,3	+5,0
b. kohézió	46,6	36,3	48,5	34,1	+4,1	-2,4
2. Természeti források megóvása és kezelése	56,7	44,1	56,5	39,7	+0,4	-4,4
a. mezőgazdaság	43,1	30,3	41,5	29,2	-4,0	-1,1
b. egyéb	13,6	9,6	15,1	10,6	+11,0	+0,4
3. Állampolgárság, szabadság, biztonság és igazságszolgáltatás	1,8	1,4	3,1	2,2	+74,2	+0,8
4. Az EU mint globális szereplő	8,2	6,4	10,8	7,6	+30,9	+1,2
5. Adminisztráció	3,7	2,9	4,2	3,0	+15,0	+0,1
Teljes kötelezettség	128,5	100	142,3	100	+10,8	-
Teljes kifizetés	116,4	90,6	129,0	90,7	+11,7	-
Kötelezettségek a GNI %-ában	1,17	-	1,18	-	-	-
Kifizetések a GNI %-ában	1,06	-	1,07	-	-	-

Forrás: Report on Policy Challenges and Budgetary Means of the Enlarges Union 2007-2013
PE 353.270v04-00, 26. oldal, saját számítások.

3.7 Túlságosan liberális – Kereskedelmi politika

A WTO 2003 szeptemberi Cancun-i csúcstalálkozójának kudarca fordulópontot jelentett az Észak és Dél közötti komoly nézeteltérés felmerülésével. A déli országok azt gondolták, hogy a Marrakech-i egyezményekkel becsapták őket. Engedtek a Szellemi Termék Tulajdonjog Megyegeyezés tekintetében, ez sokkal költségesebbnek bizonyult számukra mint gondolták, cserében a mezőgazdasági és ipari szektor sokkal liberálisabb gyakorlataért. Mégis, az Európai Unió és főként az USA elmulasztotta viszonzni a déliek elköteleződését. Az USA bőven megnövelte farmereinek támogatását és kompromisszumra jutott Európával a mezőgazdasági intézkedésekben. Az Európai Unió nem hajotta végre a textil szektor lépcsőzetes leépítését, ahogy tervezték, hanem azt 2005-re halasztotta. Ezzel összefüggésben a fejlődő országok koalíciót tudtak létrehozni, először a G 20-ban, ahol számos feltörekvő ország, köztük Brazília, India és Kína, fogott össze, aztán pedig a G 90-ben nagyobb számú fejlődő országgal. Az EU a tárgyalások folyamán hibák sorozatát követte el a G 20 koalíció heterogenitását feltételezve és túlságosan hangsúlyozva a „szingapúri eredményeket”,

amelyeket 1996-ban vitattak meg Szingapúrban: verseny, nemzetközi befektetés, hozzáférés a közpiacokhoz és a csereforgalom megkönnyítése. A fejlődő országok új élharcosként tűntek fel a nemzetközi tárgyalásokon, de úgy tűnt, az USA nem zavartatja magát az új felállástól. Újrahangoztatták elkötelezettségüket a multilateralizmus mellett, eközben folytatták aktívan a bilateralizmushoz ragaszkodásukat.

2004 júliusában a genfi tanácskozás csupán megváltoztatta a globális összefüggést, bár megegyezés jött létre az EU-val és az USA-val, hogy progresszíve megszüntetik az export támogatásokat és a mezőgazdasági szektorban meglevő támogatásokat, de anélkül, hogy pontos határidőket tűztek volna ki és sok a kivételezés is. A tarifacsökkentésekről folytatott tárgyalás sokal ellentmondásosabb volt nyílt konfliktussal a fő mezőgazdasági expotőr országok, mint Brazília és Argentína és a legszegényebb országok között, mely utóbbiak előnyben részesítik hazai piacainak védelmét.

Az újabb genfi találkozó 2005 júliusában – szokásosan roppant szabályszerűtlenül és antidemokratikusan előkészítve – maga volt a kudarc. A résztvevők képtelenek voltak megállapodni a négy fő témában, mezőgazdaság, nem mezőgazdasági termékek, szolgáltatások és fejlődés. A következő konferenciára Hong-Kongban 2005 decemberében az EU-nak sürgősen és radikálisan meg kell változtatnia tárgyalási megbízását, hogy új gyakorlatot indítson a WTO-n belül. A fő pontok egyike a GATS újratárgyalásának szükségessége kellene legyen.

A szolgáltatások kereskedelmének liberalizációja a jövőbeli tárgyalások új témája a GATS-sal, amelyet 1994-ben a WTO keretében írtak alá. A tét lényeges, mert sok szolgáltatás speciális nemzeti szttenderdek alapján történik, amelyek nagyon is alapvetőek társadalmaink számára. Minden szolgáltatás érintett, beleértve az oktatást és az egészségügyet. A megvitatási folyamat lépcsőzetes eljárás, de minden szektor érintett és kitett a liberalizálási törekvésnek a szakadatlan alku-hullámokon keresztül.

Az általános rendszer különösen korlátozó a közszolgáltatásokra és az Európai Szociális Modellre nézve. A szolgáltatások globális liberalizációjának feltételeiben a leghalványabb hivatkozás sincs a közszolgáltatások speciális mivoltára. A résztvevő nemzetek együttesen meghatározzák, kölcsönös engedmények alapján, a liberalizálandó szektorokat, azonban valamennyi kivételt és korlátozást újra felülvizsgálhatnak minden öt évben. A WTO aztán elhatározza, hogy a körülmények, amelyek igazolták azokat a korlátozásokat, még mindig fennállnak-e. Vita esetén és ha a panaszt egy „kezelő” befogadja, a WTO választott bírósága (DSB) – egy testület, amelyiknek a legitimitása a demokratikus alapelvekre tekintettel megkérdőjelezhető – lesz az egyetlen, amelyik ítélezhet a végső

fellebezéskor. A WTO-t a brit „közösségi törvény” alapelve szabályozza, amely szerint a törvényt a gyakorlat hozza létre a DSB ítéletei által.

A Bizottság, amely az EU részéről a tárgyaló partner, úgy tűnik, a liberalizáció dogmájának fanatikusa. A 2003 márciusi szektor-liberalizációra vonatkozó javaslatok figyelemre méltóak a postai és környezeti szolgáltatásokban, a szállításban és a telekommunikáció terén. Ha a jogot, amelyik egyetemes szolgáltatási célokat ír elő a postai és telekommunikációs szolgáltatásokban, fenntartják, az eljárás megengedi a liberalizációs eljárás felgyorsítását és a tagállamok vonakodásának legyőzését. Mindenek előtt azonban, a GATS-on belüli liberalizáció visszafordíthatatlanná válik és maradnak akadályok, amelyeket valószínűleg el kell távolítani a tárgyalások egy későbbi szakaszában. Noha az oktatás, az egészségügy vagy kulturális tevékenységek pillanatnyilag nincsenek érintve, de a jövőre nézve nincs garancia.

4 Integrált európai fejlesztési stratégia felé – Javaslatok változatokra

4.1 Szélesíteni a távlatokat – Az Európai Szociális Modell dimenziói

A neoliberális politikák EU-beli folytatásának egyik alternatívájaként új demokratikus offenzívát javasolunk, ami az európai integráció távlatait két féle képpen szélesíti: egyrészt a gazdasági politika terén a hatáskör túl kellene érjen a piacokon (noha a piacokra és azok szabályozottságára vonatkozik) és magába foglalja a makrogazdasági, szociális és strukturális intervenciót csakúgy, mint a megfelelő intézmények kiépítését. Másrészt a szélesebb szándék a társadalmi és egyéni élet anyagi alapjainak különböző dimenzióit célozza összhangba hozni és integrálni, amelyek a következők:

- a *gazdasági* dimenzió, a termelésre, az elosztásra és fogyasztásra, a piacokra, a bérekre és profitokra, a növekedésre, az innovációra vonatkozik.
- a *szociális* dimenzió céljai a teljes foglalkoztatás mellett méltányos bérek és jó életstenderd, jó munkakörülmények, a nemek egyenlősége, a szegénység és hajléktalanság felszámolása, szociális biztonság, a közjavakhoz való hozzáférés, a demokratikus részvétel.
- az *ökológiai* dimenzió magába foglalja az emberi élet természeti alapjának megőrzését, az energiafogyasztás és a szemét-termelés csökkentését.

A neoliberalizmus feltétlen érdekeinek, ideológiájának és politikájának nyomása alatt bizonyára nem lesz könnyű egyetértésre jutni az anyagi termelés három dimenziója egyensúlyának és integrációjának szükségességét illetően. De ami kockán forog ennél is

sokkal nehezebb. Egy ilyen egyensúly elérése erős és hosszú távú **újra**-egyensúlyozási erőfeszítéseket igényel, azaz egyrészt, a politikáknak le kell küzdeniük és fell kell számolniuk torzulásukat, hogy minden szempontot a gazdasági kényszer és a mögötte rejlő feltétlen érdekek alá rendelnek, másrészt, a politikáknak különös hangsúlyt kell helyezniük a mindeneddig semmibe vett szociális és ökológiai dimenzióra.

Lefordítva javaslatokra egy alternatív európai fejlesztési stratégia vagy egy Európai Szociális Modell számára ennek két vonzata van:

Először, a gazdasági politika hagyományos területén a piac és verseny egyoldalú felfogását erősebb nyomattal kell politikai – makro-, struktúrális-, kereskedelmi-, stb., politikai – intervencióval és ellenőrzéssel szembeállítani és ellentételezni. Beleértendő ebbe a jelelegi deregulációs hullám megállítása és a további privatizációra moratórium elrendelése mindaddig, amíg egy mindenre kiterjedő értékelésnek nem vetik alá és nyilvános nem vitatják meg. Ez ugyancsak magába foglalja az új tagországok számára nyújtandó különleges támogatást.

Másodszor, a szociális és ökológiai politika jelentősen fel kell értékelődjen az Európai Unió politikai napirendjén, és prioritást kell kapjon csupán a növekvő versenyképesség és nemzetközi piacokon való megerősödéssel szemben. A feladat a hagyományos kapitalista gazdaságok ökológiai és szociális újrastrukturálása. Természetesen ez az irányváltás súlyos gazdasági politikai következményeket követel meg, amelyek a neoliberalista felfogás szerint lehetetlenek. De a politikai eszközök és módszerek sokasága áll rendelkezésre, amelyek mozgósíthatók ilyen célok érdekében egy demokratikus társadalomban: ezek sora a piacok szabályozása, az adó politikák, a jövedelmek és gazdagság újraelosztásának útján érvényesülő adminisztratív szabályoktól kezdve a környezet-megújításra, ökológiai modernizációra stb. célokra az állami szektor alkalmazásáig és erősítéséig terjed. Ilyen eszközök mozgósítása és alkalmazása egy kiegyensúlyozott integrált európai fejlesztési stratégia irányába történő politikai irányváltás érdekében sem technikailag, sem törvényesen nem lehetetlen – még a jelenlegi Egyezmény keretein belül sem. A dolog politikai akarat kérdése, amelyet nyilvános megvitatás, a társadalmi mozgalmak követelése és a demokrácia ereje tud kikényszeríteni.

4.2 Makrogazdasági politika a fenntartható növekedésért és a teljes foglalkoztatásért

Szükséges a monetáris politika és a nemzeti fiskális politikák közötti koordináció, hogy azok sokkal hatékonyabbak legyenek és a gazdasági aktivitás magas szintjének megteremtésére összpontosítsanak. Beleértendő ebbe a nemzeti fiskális politikák kimosztása

a Stabilitási és Növekedési Paktum által rájuk kényszerített önkényes költségvetési korlátok, valamint a monetáris politika és az Európai Központi Bank diktátumai alárendeltségéből. Az Euro-csoport helyzetének erősödésével az ECB fő tárgyaló partnerévé fog formálódni a monetáris politika irányítása tekintetében. A monetáris politika kifejezetten bele kell tartozzon ezekbe a tárgyalásokba és a más országok által folytatott politikák hatásait figyelembe kell venni.

Az európai monetáris politikának reformja kooperációt, koordinációt és – ahol szükséges – kompromisszumot igényel a különféle makrogazdasági célok, növekedés, foglalkoztatás és árstabilitás között csakúgy, mint az ECB és más makrogazdasági partnerek, azaz a nemzeti kormányok, szociális partnerek és az Európai Bizottság között. Az ECB teljes függetlensége, ami felmenti azt a demokratikus vitáktól és döntésektől, terméketlen és antidemokratikus, meg kell változtatni.

Egybehangzóan előző memorandumaink érveivel azt javasoljuk, hogy

- az Európai Központi Bank célkitűzéseit úgy kell újrafogalmazni, hogy azok magukba foglalják a magas és fenntartható színvonalú foglalkoztatást és gazdasági növekedést, és kimarad azokból bármilyen „refecia szint” a pénztartalék növekedésére;
- az ECB-t ez Európai Parlament által elszámoltathatóvá kell tenni és bevonni kell a fiskális és monetáris politikák koordinálásába;
- az ECB vállalja a végső kölcsön-forrás szerepét és felelősséget vállal az európai pénzügyi rendszer stabilitásáért.

A tagállamok akcióit szintén koordinálni kell a fiskális politikák igazodásához, hogy támogassák a magas színvonalú gazdasági tevékenységet, a teljes foglalkoztatást, a szociális kohéziót és a környezeti fenntarthatóságot. Mivel az állami források túlnyomó többsége a tagállamoknál marad még akkor is, ha az európai költségvetést a jelenlegi minimális szint fölé emelik (amit mi szükségesnek látunk, lásd 4.5), az európai fiskális politika számára a legfőbb kihívás a tagállamok akcióinak *koordinálása*. Ahhoz, hogy ilyen koordináció működjék, a Stabilitási és Növekedési Paktumot meg kell semmisíteni. A fiskális politika számára a legfőbb vezérelv nem az állami költségvetés egyensúlyozgatása, hanem a gazdasági teljesítményhez, a szociális és ökológiai célkitűzésekhez és az EU törekvéseihez való maximális hozzájárulás kell legyen.

A fiskális politikák kiadási oldalának elsősorban a *fenntartható növekedés és foglalkoztatás politikájának* stabilizációjával kell összefüggésben állnia. Ezért megegyezést javasolunk a nemzeti *állami beruházás* növelésére évenként *a megfelelő nemzeti GDP egy*

százalékának összegében öt éven keresztül. Az állami szolgáltatások és személyi állomány folyamatos csökkentésének véget kell vetni és meg kell fordítani.

Másodszor, összehangolt hosszú távú infrastruktúra programokat kell szorgalmazni. Szétszórt rendszerek a telekommunikációban, a közúti-, vasúti- és víziúthálózatokban és kiterjedt kutatásokban lényeges akadályokat állítanak az európai egység elé. Különösen a bővítést követően az európai infrastruktúra elgondolását ki kell terjeszteni, hogy az az új tagokat is magába foglalja és ez többlet erőfeszítéseket követel.

Bár az Európára kiterjedő szociálpolitikák különbözősége megőrzendő előnyt jelent, bizonyára kihívást képez az EU számára, hogy erősítse pénzügyi alapját az európai szociális modell közös vívmányainak támogatását (lásd 4.3).

A bevételi oldalon a fő teendő a nemzeti adórendszerek és -politikák átalakítása oly módon, hogy kiküszöbölje az adó-versenyt és növekedjenek a bevételek. Néhány mérsékelt lépés már történt ebben az irányban tekintettel a jövedelem érdekére. De több kell történnék. Javasoljuk

- a jövedelem megadóztatásáról szóló megegyezés kiterjesztését *az osztalékokra, a nyugdíjakra és az árfolyamnyereségre*,
- felgyorsítani harmonizált adóalap bevezetésének gyorsítását a *társasági jövedelmekre*, annak arányát minimum 40 %-ban megállapítani (engedménnyel a szegény új tagállamok számára), és a világ-jövedelem alapelvének alkalmazását abban a formában, hogy világszerte a profitok abban az országban adózzanak, ahol a fő működési bázis (mert az eltérő lehet a legális központtól), és a belföldi adóból a más országokban fizetett adók levonhatók legyenek,
- az értéktöbbletadó jelenlegi bonyolult és visszaélésre alkalmas EU transzfer számítási rendszerét átalakítani egy nemzeti elszámoláson alapuló rendszerré.

4.3 Szegénység ellenes politika és minimum sztenderdek – Szociálpolitikai ajánlások

Elmozdulást a sokkal hatékonyabb és pozitívabb szociálpolitikák felé az EU-ban a politikai napirend szélesebb körű változása részének kell tekinteni, amely eltávolodás a Lisszabonban elfogadott prioritásoktól. Az európai országokat nem előzik meg döntően az Egyesült Államok, legkevésbé a szociálpolitika területén. A fő lecke, ami az USA gyakorlatából megtanulandó, az egyszerűen az expanzív fiskális és monetéris politika értéke.

Bár igaz az, hogy a szociálpolitika gyakran hozzá tud járulni a termeléshez, a lisszaboni megközelítés, amely az „Európai Szociális Modell”-t elsődlegesen termelési

tényezőnek tekinti, túlságosan szűk, helyébe egy olyan szemléletű szociálpolitikát kell léptetni, ami kifejezi a jól-lét valamennyi szempontját, nem csak a gazdasági célkitűzéseket.

Az *első* követelmény az EU szociálpolitikákhoz való sokkal pozitívabb hozzájárulásával szemben az, hogy lényegesen megemelje az erre a célra szánt forrásokat. Az EU-nak a minimális jövedelem programokon végzett jelenlegi munkáját fel kell fejleszteni a jelenlegi szintről – információ cserék és szegénységről végzett kutatások – úgy, hogy az egy eredeti, európai szegénység ellenes programmá váljék. Ennek érdekében, minden tagország kellene készítenie nemzeti szegénység ellenes stratégiát, és a kisebb jövedelmű országok stratégiáit, alapos felülvizsgálat után, részben EU forrásokból kell finanszírozni. Ez kellene legyen a „koordináció nyitott módszere”, de ebben az esetben megtámogatva forrásokkal és ezáltal sokkal nagyobb hatással a politikára.

Másodszor, az EU a tagországok kezében kell hagyja a szociálpolitika speciális célkitűzéseit és eszközeit, de minden országra kötelező minimum sztenderdeket kell kinyilvánítania a szociális védelem fő területein és a kulcsfontosságú szociális szolgáltatásokban – nevelés, egészségügy, szociális lakhatás. Világossá kell tenni, hogy ezek a sztenderdek emelkedni fognak lépcsőzetesen azok felé, amelyek a legfejlettebb rendszerekben érvényesek. Hogy ezt a struktúrát a visszaélések elleni védelemben részesítsük ki kell kötni, hogy a szociális juttatások létező sztenderdjeit nem szabad csökkenteni – ami előreláthatóan egyik módszere a szabályozásnak, amint valójában ez szerepel az EU alapító dokumentumaiban.

Harmadik javaslat az EU szociálpolitikájához a nyugdíjakra vonatkozik. Egy konkrét mód, ahogy az EU javíthatja a szociális modellt a jelenlegi körülmények között, hogy a koordináció nyitott módszerét használva elősegíti az állami kirovó nyugdírendszer megerősítését és annak bevezetését ott, ahol még nem létezik. Itt megint, a koordinációt pénzügyi forrásokkal kell támogatni úgy, hogy az Unió kis mértékben hozzájárul a minden tagállamban fizetett állami nyugdíjakhoz. Újra az volna az elgondolás, hogy a hozzájárulásnak növekednie kell, hogy az EU polgárok által élvezett alapnyugdíjak jelentős részét tegye ki.

Negyedik, lényeges követelmény az EU szintű szociálpolitika megerősítéséhez, hogy az e célra szánt forrásokat lényegesen növelni kell. Noha a legtöbb tagállam kormánya jelenleg határozottan ellenáll az EU költségvetés bármilyen bővítésének, viszont e téren is az a helyzet, hogy egy ilyen bővítés nélkül lehetetlen lesz kezelni a legtöbb akut szociális problémát az EU-ban, és ennél fogva szintén lehetetlen szembeszállni az európai népességek növekvő elfordulásával az európai projekttől.

Ötödször, a foglalkoztatási politika nem szabad munkáltatásra vagy más tekintélyelvű sémára korlátozott legyen, hanem ki kell egészülnön expanzív makrogazdasági stratégiával, vonzó munkalehetőségek kifejlesztésével és a minimálbérek bevezetésével, valamint megegyezett és koordinált biztosítékokkal a bér-dömping megelőzésére. Az európai munkások és a bevándorlók – kényszerítettek és hajlandók eladni munkaerejüket majdnem bármilyen bérért, minden szociális védelem és jóléti kedvezmény nélkül – közötti versenyt nem szabad engedni, hogy „verseny a legaljáig” helyzethez vezessen a bérekben és munkafeltételekben. Ezért szükséges a minimálbért, valamint a minimális szintű védelmet és jogokat minden munkásra kiterjeszteni. Egyetlen munkást, legyen az bármilyen nemzetiségű, sem szabad a méltósághoz és méltányos ellenszolgáltatáshoz szükséges szint alatt kifizetni.

A *hatodik* pont a *munkaidőre* vonatkozik. Az EU-nak ellen kell állnia a munkálatók és néhány kormány nyomásának, hogy a létező munkaidő irányelvet aláássák a heti maximális munkaidő 48 órán túlra emelésével, a referencia időszakok meghosszabbításával és az egyéni kisemmizés megkönnyítésével. Az európai munkaidő szabályozásának épp ellenkező irányban kell alakulnia: világosan limitált maximális munkahét felé, a jelenlegi átlag 40 órához közeli határértékkel és a rugalmassághoz referencia időszakkal; egy további elmozdulás felé az aktuális munkaidő csökkentésére; az egyéni kisemmizés klauzuláinak teljes eltörlése felé, amelyek feszültségben tartják az alkalmazottakat; és a szociálisan védett részmunkaidős munkahelyek számára normák megalkotásával azoknak, akik rövidebb munkaidőben kívánnak dolgozni.

Ezzel a politikával számos célkitűzés volna elérhető, még akkor is, ha a finanszírozás szintje az induláskor meglehetősen mérsékelt. Lezajlana egy jövedelem újraelosztás a nagyobb jövedelmű országokból a kisebb jövedelmű országokhoz, megerősödne a gyakorlatban az euro vásárlóereje a kisebb jövedelmű országokban. Döntően felismertté válna az állami gondoskodás előnyösebb volta az egyéni piaci gondoskodással szemben egy olyan szférában, ahol az összes rendelkezésre álló bizonyíték mutatja, hogy ez a helyzet, úgy hogy az Európai Szociális Modell erőteljesen bebizonyosodna. A nemzeti források összevonása közös alapba enyhítené az ellenállást az állami nyugdíj finanszírozással szemben az egyes országokban. Továbbá az európai szolidaritás konkrét kifejeződése volna az elterjedt tapasztalattal szemben, amelyet az Alkotmány Tervezet megvitatása is bizonyít, hogy tudni illik az EU a gyakorlatban csak azon dolgozik, hogy fellazítsa a szociális modelleket a versenykényszer és a piaci erők intenzifikálásával.

4.4 Lépések nem fosszilis energia korszak felé – Környezeti politika

Első lépés egy erősebb európai környezeti politika érdekében sokkal ambiciózusabb és törvényesen kötelező célok elfogadása lenne a melegház kibocsátásokra vonatkozóan, mert ez lényeges eleme a hosszú távú stratégiának a globális felmelegedés elleni küzdelemben, mind európai, mind globális szinten. A Bizottság új határozata (2005 október), amely „globális szén-piac” kialakítását javasolja 2012 után, túlságosan bizonytalan marad és figyelmen kívül hagyja a „Kiotó-után eljárás” kezdésének sürgősségét a tárgyalások befejezésének világos végső dátumával. Az EU-nak folytatnia kell a melegház hatású gázkibocsátás 1990-es szinthez viszonyított 30 %-os csökkentését 2020-ig.

Az energia és nyersanyag felhasználás öko-hatékonyságának javítására összpontosító intézkedések az egész EU-ra kiterjedő akció programok második rétegét alapozhatják meg. Az energia hatékonyság évi 3 %-os növekedésével az EU segítene megalapozni egy globális sztenderdet és egyidejűleg fenntartani és létrehozni jó minőségű munkahelyeket. Ilyen célú stratégiai beruházások megvalósítása szükséges hosszú távon arra irányuló szerekezetátalakító törekvéssel, hogy helyettesítsék a termelés és fogyasztás energia- és hulladék-intenzív módozatait.

Egy aktivitást serkentő környezeti politikának tartalmaznia kell majd a fogyasztás és termelés mélyreható szerkezetváltási eljárását mind EU szinten, mind regionálisan differenciálva a tagállamaiban. Fontos kiinduló pontja lehet az ilyen szerkezetátalakító eljárásnak az alkalmazott fizikai, kémiai és biológiai technológiák ismert és ismeretlen kockázatainak számbavétele, amely alapulhat egy megerősített és kiterjesztett REACH (kemikáliák regisztrációja, értékelése és jóváhagyása) kezdeményezés.

Azt javasoljuk, hogy az EU jelöljön meg öt stratégiai szerkezetátalakítási programvonalat, amely különös sürgősséggel kidolgozandó a tagállamok együttműködésével és együttfinanszírozásával:

- A decentralizált megújuló energia források igénybevételének növelése, megengedve a súlypontok különbözőségét a tagállamok és régiók speciális körülményeinek megfelelően; ez lényegesen hozzájárulna a Rió-i kötelezettségek betartásához, miközben csökkentené a fosszilis energia forrásoktól való függést.
- A vonzó tömegközlekedési infrastruktúra megerősítése, különösen a városi körzetekben; ez közép távon önfinanszírozó lenne a város leépülésének megelőzése és az útfenntartás csökkentése által.
- A konvencionális mezőgazdaságban a műtrágyák és növényvédőszeresek használatának csökkentése, társítva a helyi és regionális fogyasztásban az öko-gazdaságok arányának

növelésével; ez segítené a vidéki körzetekben a biodiverzitás helyreállítását, egyúttal jó minőségű munkahelyeket létesítve.

- Állami támogatási programok energia takarékos lakásépítésre és lakásfelújításra ; ez csökkentené az éghető energiaforrásoktól való függőséget, miközben erősíti a helyi és regionális gazdaságokat.
- Speciális programok, amelyek segítik az adott célkitűzésű felzárkózási folyamatok támogatását az új tagállamokban, figyelemmel a legjobb gyakorlatokra a környezeti és energia politika terén, ugyanakkor segítik megőrizni a meglevő környezeti politia előnyeit.

Az ilyen programok egy általános, jobban aktivitást serkentő környezet-irányultságú politikai fordulatba beágyazottak kell legyenek, amely a szabályozó eszközök széles választékát kombinálja a küszöb- és plafonértékek törvénybe iktatásától kezdve, a társaságok számára speciális letelepedést engedélyezésen át, a garantált minőségű szolgáltatást nyújtó állami intézményekig. Piaci eszközöket nem szabadna igénybe venni a célok és feladatok kötelező meghatározása nélkül. Az EU szintjén ez különösen indokolná a Cardiff II önkéntes reaktiválását, azaz kötelezettséget, hogy az EU törvénykezés valamennyi területén be kell építeni a környezeti vonatkozásokat.

Az EU globális környezeti elkötelezettségeinek teljesítéséhez egy új, EU horizontális pénzügyi keret szükséges a globális környezeti intézkedésekre. A Bizottság stratégiai prioritásai 2005-2009 évekre (COM 2005/12) meghatározza, hogy az EU külső viszonyalatai meg kell „célozzák a kulcs fontosságú célok hatékony megvalósítását a környezetvédelem területén” (4.2 cikkely). Ezekhez a kötelezettségekhez egy európai globális környezeti költségvetés lesz szükséges, amelyet a 2007-2013 pénzügyi kilátásaira tekintettel évi 250 millió Euróra becsültek – ami összességében 1,75 milliárd Euró.

Az EU környezeti politikája annak globális távlatait is meg kell erősítse. Az előzetes óvatosság és a kibocsátás-csökkentés gyorsítás azonos alapelveit kell alkalmazni a közös programokban, megengedve, hogy a feltörekvő és fejlődő országok a saját útjukat járják, saját módszerüket használják a megvalósításra és a fenntartható fejlődésre. Ez biztosítana alapot egy, a globális felmelegedésre vonatkozó, az EU és potenciális partnerei közös erős politikájának kidolgozásához anélkül, hogy el kellene fogadni a „legkisebb közös többszörös” vagy a „leglassabb bárány határozza meg a nyáj sebességét” logikáját.

4.5 Erősebb költségvetés méltányosabb költségviseléssel – Az EU pénzügyi kilátásai

Ahhoz, hogy az EU képessé váljék hatékony politikát folytatni a teljes foglalkoztatásért, a társadalmi kohézióért és az ökológiai fenntarthatóságért, az EU költségvetését számottevően bővíteni kell –, ami természetesen csak akkor igazolható, ha az európai költségvetés nagyságát és szerkezetét meghatározó folyamatokat alaposan demokratizálják és sokkal áttekinthetőbbé teszik. Nem lesz fenntartható megoldás egy szövetségi költségvetés megteremtése nélkül, amely biztosítaná egyrészt az európai szintű koordinált stabilizációs politikák támogatását megrázkodtatás esetén, másrészt a régióközi újraelosztás eszközeit, az asszimetriákkal szembeni küzdelemhez és az ökológiai szerkezetváltáshoz.

Azt javasoljuk, hogy a következő pénzügyi tervezési időszak folyamán, azaz 2007 és 2011 között, évente emeljék a költségvetést a GDP 0,5 % pontos mértékével, hogy 2011-re elérje az EU-GDP 3,6 %-át, majd az azt követő években emeljék tovább, nagyjából az EU-GDP 5 %-os szintjére. Ezt nem kellene mereven meghatározott felső határnak vagy alsó követelménynek tekinteni, hanem elnagyolt iránymutatásnak, amely teret enged a rugalmasságnak akár lefelé, akár felfelé.

Az *EU költségvetés bevételi oldalát* illetően a saját források jelenlegi rendszerének alapos átalakítását javasoljuk oly módon, hogy az értékétöbblet viszonylatú komponens el kell törölni és a hagyományos tarifákhoz járó egyetlen hozzáadódó bevételi forrás a progresszív GDP viszonylatú európai jövedelemadó legyen, alkalmazva a „tehetőséghez képest fizetés” alapelvét az EU-n belül. Az országspecifikus adózási arányt rögzíteni kell az ország – vásárló erő paritáson számított egy főre jutó jövedelemmel mért –erősségének megfelelően. Így, ahol az egy főre jutó jövedelem az EU átlagának 120 %-a, ott az adó aránya 20 %-kal magasabb lenne az EU 5 %-os arányánál (számításon kívül hagyva az illetékből származó jövedelmet), azaz 6 %, míg egy olyan ország, amelyben az egy főre jutó jövedelem az EU átlagának csak 50 %-a, csak GDP-jének 2,5 %-át kellene fizesse európai adóként. Elsősorban a tagországok önálló döntésére kell bízni, milyen módszert választ az európai adó hazai refinanszírozására, jóllehet az adóbehajtás módja nem szabadna egy újabb adóverseny fordulóra vezessen.

Javasoljuk továbbá az európai hitel szigorú tilalmának (Egyezmény 269. cikkely) eltörlését és engedni kellene az EU-nak, hogy finanszírozzon hosszú távú európai projekteket, ilyenek a transzeurópai hálózatok, vagy közös technológiai fejlesztések beruházását kölcsönök igénybevételével, felahsználva az Európai Fejlesztési Bankot, mint képviselőjét a tőkepiacon. Az ilyen projektek önfinanszírozó hatásúak, amennyiben erősítik a termelési

alapot, így az európai gazdaság adóalapját is. Következésképpen igazolható a generációk közötti méltányosság értelmében az infrastruktúra pénzügyi költségei egy részének áthárítása a jövő generációkra, akik a fő haszonélvezői lesznek a feljavított infrastruktúrának.